

Редакція:

15.11.2024

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

РОЗПОРЯДЖЕННЯ

від 15 листопада 2024 р. N 1163-р

Київ

Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025 - 2027 роках

1. Схвалити Стратегію розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року, що додається.
2. Затвердити операційний план заходів з реалізації у 2025 - 2027 роках Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року, що додається.
3. Міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, обласним, Київській міській державним адміністраціям (військовим адміністраціям) забезпечити:
своєчасне виконання операційного плану, затвердженого цим розпорядженням;
подання щороку до 1 лютого Міністерству аграрної політики та продовольства інформації про стан виконання зазначеного операційного плану для її узагальнення.
4. Міністерству аграрної політики та продовольства забезпечити подання щороку до 1 березня Кабінетові Міністрів України звіту про стан реалізації Стратегії, схваленої цим розпорядженням.

Прем'єр-міністр України

Д. ШМИГАЛЬ

Інд. 80

СХВАЛЕНО
розпорядженням Кабінету Міністрів
України
від 15 листопада 2024 р. N 1163-р

СТРАТЕГІЯ

розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року

Аналіз поточного стану розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні, тенденції та обґрунтування щодо необхідності розв'язання виявлених проблем

Аграрний сектор України ефективно інтегрувався у світову продовольчу систему і відіграє важливу роль для покращення соціально-економічної ситуації та забезпечення продовольчої безпеки держави і глобальних продовольчих ринків.

В умовах військової агресії Російської Федерації аграрний сектор України є вагомим фактором забезпечення національної безпеки, збереження державності і суверенітету України та стабільності на основних світових ринках продовольства, зокрема одному з ключових - зерновому ринку.

За даними Держстату, сільське, лісове та рибне господарство України у 2022 році сформувало 8,6 відсотка валового внутрішнього продукту держави, а частка продовольчих товарів та сільськогосподарської продукції у товарному експорті з України становила 53 відсотки. У загальному обсязі капітальних інвестицій частка підприємств сільського, лісового та рибного господарства і виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів у 2022 році становила 20 відсотків. На початок 2022 року понад 30 відсотків населення України проживало у сільській місцевості та 17,2 відсотка населення країни віком 15 - 70 років було зайняте у сільському, лісовому та рибному господарстві. Частка орних земель у загальній території країни становить понад 50 відсотків. Ці умови роблять Україну унікальною з точки зору аграрного потенціалу.

Вітчизняне сільськогосподарське виробництво здатне майже в повному обсязі задовольнити потреби споживачів у продовольстві. У 2021 році, за даними Держстату, більшість продовольчих товарів, реалізованих підприємствами роздрібною торгівлі, вироблені саме на території України, з них: понад 92 відсотки - м'яса та м'ясних продуктів, хлібобулочних та борошняних кондитерських виробів, понад 85 відсотків - харчових олій та жирів, безалкогольних напоїв, понад 73 відсотки - цукрових кондитерських виробів, тютюнових виробів, понад 67 відсотків - перероблених фруктів та овочів, алкогольних напоїв.

Україна є одним із ключових гарантів продовольчої безпеки у світовому масштабі, забезпечуючи частку виробництва соняшникової олії у світовому виробництві у 2022/23 маркетинговому році на рівні 27,8 відсотка, ячменю - 4 відсотки, пшениці - 2,7 відсотка, кукурудзи - 2 відсотки, цукру - 0,8 відсотка та частку експорту соняшникової олії у світовому експорті на рівні 40,3 відсотка, кукурудзи - 15 відсотків, ячменю - 8,4 відсотка, пшениці - 7,9 відсотка, цукру - 1,1 відсотка. Ураховуючи те, що, за даними ООН, близько 9 відсотків населення світу недоїдають, такий внесок України був досить вагомим.

Військова агресія Російської Федерації проти України суттєво погіршила національну і світову продовольчу безпеку, загострила багато інших проблем, пов'язаних із забезпеченням населення харчовими продуктами, зокрема через обмеження у використанні земель для ведення сільського господарства (заміновані, забруднені небезпечними речовинами або розташовані в зоні окупації). Ці землі мають різний ступінь забруднення, для встановлення реальних масштабів необхідно проводити обстеження і подальший моніторинг забруднених земельних ділянок. Знищено значну кількість підприємств з виробництва продовольства та інших допоміжних потужностей, зокрема об'єкти інфраструктури, зросла інфляція та споживчі ціни, порушені логістичні ланцюги, виник дефіцит кваліфікованих кадрів; знизилися обсяги виробництва та експорту продовольства з України, насамперед зернових культур та олії, що обмежило виробників у доступі до фінансових ресурсів для забезпечення провадження поточної господарської діяльності.

Для населення, яке протягом періоду воєнних дій 2022 - 2024 років залишалося на території України, найбільш відчутним було підвищення споживчих цін на харчові продукти з

одночасним зниженням рівня доходів та купівельної спроможності. Через низьку купівельну спроможність населення та високу частку втрат продовольства частина населення має обмежений доступ до необхідних харчових продуктів. За останніми даними Держстату, підвищення цін суттєво впливає на рівень витрат на харчові продукти у сільській місцевості, де рівень зайнятості населення віком 15 - 70 років у 2021 році становив лише 53,6 відсотка, а середня заробітна плата у 1,5 раза була нижчою ніж заробітна плата у місті, що спонукає сільських мешканців до більшого самозабезпечення продовольством у період зростання цін. При цьому у 2021 році частка споживчих витрат на продукти харчування та безалкогольні напої у структурі сукупних витрат домогосподарств залишалася високою - близько 46 відсотків (для порівняння в США цей показник становив 6,7 відсотка, Німеччині - 12 відсотків). Крім того, в Україні спостерігається значна диференціація споживання білкової продукції та фруктів залежно від рівня середнього доходу на одну особу, зокрема люди з найвищим середнім доходом на одну особу споживають у 2 рази більше м'яса та м'ясних продуктів порівняно з тими, хто має найнижчий дохід, для молочних продуктів ця різниця становить 2,2 раза, для фруктів та ягід - 2,6 раза.

Протягом 2010 - 2021 років у сільському господарстві та харчовій промисловості України активно розвивалися малі та середні підприємства, частка яких відповідно до законодавчо встановлених критеріїв у загальній кількості підприємств сільського господарства становила у середньому 94,4 та 5,5 відсотка та підприємств харчової промисловості - 80,9 та 17,8 відсотка. Це сприяло створенню нових робочих місць (у сільському господарстві малі та середні підприємства забезпечували разом понад 90 відсотків робочих місць, у харчовій промисловості - близько 75 відсотків), зміцненню економіки та забезпеченню регіонального розвитку. Великі підприємства також роблять суттєвий вклад у розвиток економіки країни. Незважаючи на те, що частки великих підприємств в загальній кількості підприємств не перевищувала 2 відсотки, саме на них припадало близько 15 відсотків обсягів реалізованої продукції у сільському господарстві та понад 50 відсотків обсягів реалізованої продукції у харчовій промисловості. Проте введення в Україні воєнного стану у 2022 році зумовило закриття значної кількості підприємств: кількість великих підприємств зменшилася на 20 відсотків у сільському господарстві та на 15 відсотків у харчовій промисловості, середніх - на 20 та 11 відсотків відповідно, малих - на 32 та 27 відсотків відповідно. При цьому обсяги реалізованої продукції великих підприємств скоротилися на 3 відсотки у сільському господарстві та на 30 відсотків у харчовій промисловості, обсяги реалізації продукції середніми та малими підприємствами у сільському господарстві - на 34 та 22 відсотки відповідно; обсяги реалізації продукції середніми та малими підприємствами у харчовій промисловості зросли на 3 та 2 відсотки відповідно.

Розрив у доходах між різними типами сільськогосподарських підприємств в Україні вищий, ніж у більшості держав - членів ЄС: доходи великих підприємств у сільському господарстві та харчовій промисловості у 2022 році перевищували доходи середніх підприємств приблизно в 15 разів, а доходи малих - у 345 разів у сільському господарстві та в 440 разів у харчовій промисловості. Динаміка зростання середніх доходів на одного виробника за період 2010 - 2022 роки свідчить про більш інтенсивне зростання доходів малих та середніх підприємств: їх доходи зросли за цей період у 17 і 10 разів відповідно у сільському господарстві, у 7 і 5 разів відповідно у харчовій промисловості, у той час як доходи великих підприємств зросли приблизно у 3 рази. При цьому система оцінки доходів і ефективності діяльності малих підприємств потребує подальшого удосконалення для розширення доступу до програм державної підтримки для різних типів суб'єктів підприємництва.

Продуктивність сільськогосподарських підприємств в Україні значно нижча ніж показники держав - членів ЄС, хоча випереджає їх за темпами зростання, крім Німеччини. Основними причинами низької продуктивності є недостатнє використання інноваційних та інформаційних

технологій у сільському господарстві (частка капітальних інвестицій у нематеріальні активи у сільському, лісовому та рибному господарстві у загальному обсязі капітальних інвестицій відповідного виду економічної діяльності у 2022 році становила 2,1 відсотка, тоді як у середньому за економікою - 5,9 відсотка), низький відсоток використаних або перероблених відходів сільського господарства (в Україні - 23 відсотки, тоді як в ЄС - 60 відсотків) та незначні обсяги переробленої сільськогосподарської сировини, що негативно відображається на формуванні доданої вартості сільськогосподарського виробництва.

На сьогодні обсяги та додана вартість переробленої сільськогосподарської сировини в Україні є одними з найнижчих серед європейських країн. При цьому за останніх два десятиліття сільськогосподарське виробництво змістилося в бік виробництва зерна (зростання у 2,2 раза з 1991 року по 2021 рік), у той час як виробництво цукрового буряку скоротилося у 3,3 раза, м'яса у забійній вазі - у 1,7 раза, молока - у 2,6 раза. Кількість великої рогатої худоби за цей період зменшилася у 9,3 раза, свиней - у 3,5 раза, овець та кіз - у 7,7 раза. Частка продукції рослинництва у виробництві продукції сільського господарства України у 2021 році становила 82,3 відсотка. Це суттєво відрізняється від структури сільськогосподарського виробництва ЄС, де 57 відсотків продукції припадає на рослинництво і 43 відсотки - на тваринництво з високою часткою молочної продукції та свинарства.

Виробництво та експорт сировинних товарів (зернових та олійних культур і рослинної олії) не повинні скорочуватися, оскільки вони є висококонкурентними видами продукції та важливими джерелами надходження іноземної валюти. Водночас частина виробників потребує підтримки для розширення асортименту товарів шляхом інтенсивної переробки та збільшення різноманітності продукції з високою доданою вартістю. У світовому масштабі ринок продуктів переробки зерна обчислюється мільярдами доларів США і споживання таких продуктів постійно зростає. Зокрема, доцільним є виробництво та експорт продуктів переробки кукурудзи з високою доданою вартістю (крохмаль, глюкоза, фруктоза, лізин, глютамінова кислота, лимонна кислота тощо). Особливої уваги набуває виробництво продукції з високою доданою вартістю, яку Україна імпортує в значних обсягах.

Збільшення частки переробленої сільськогосподарської сировини в експорті може покращити позицію України у рейтингу світової торгівлі продовольством. У 2021 році Україна отримала близько 27,7 млрд. доларів США від експорту агропродовольчих товарів. Блокада українських морських портів, розташованих у Чорному і Азовському морях, значно скоротила обсяг вітчизняного експорту. Закупівельні ціни на основні зернові та олійні культури суттєво знизилися, що призвело до зростання ризиків неплатоспроможності. За попередніми оцінками, станом на лютий 2023 р. прямі втрати активів внаслідок воєнних дій становили 8,7 млрд. доларів США, а непрямі втрати в сільськогосподарському секторі - 31 млрд. доларів США. На значній частині сільськогосподарських земель стало неможливим провадження сільськогосподарської діяльності, оскільки вони окуповані або перебувають під постійними обстрілами, або заміновані (за даними Держстату, посівна площа сільськогосподарських культур під урожай 2023 року порівняно з 2021 роком скоротилася на 20,7 відсотка), пошкоджено зрошувані землі, фруктові сади і землі присадибних господарств, зазнало значних втрат поголів'я худоби.

Блокада українських морських портів, розташованих у Чорному і Азовському морях, залишається серйозним викликом з високими експортними ризиками. Обсяги транзиту та/або експорту вантажів р. Дунай, автомобільним та залізничним транспортом до держав - членів ЄС значно зросли завдяки допомозі сусідніх європейських країн та ЄС шляхом впровадження плану дій "Шляхи солідарності ЄС - Україна". Ініціатива з безпечного транспортування зерна та харчових продуктів з українських портів, підписана Україною 22 липня 2022 р. у м. Стамбулі (Республіка Туреччина), під егідою ООН (далі - зернова угода) відкрила три чорноморських порти для експорту українських товарів, але завершила функціонування у липні 2023 року.

Після блокування Російською Федерацією зернової угоди з метою гарантування безпечного та безперервного проходження суден Україна сформувала нові тимчасові маршрути руху цивільних суден до/з чорноморських портів, що сприяло збільшенню обсягів експорту.

Водночас у зв'язку із загрозою блокади та/або військових атак на морські порти, розташовані у Чорному і Азовському морях, важливо диверсифікувати логістичну інфраструктуру і залучити інвестиції в альтернативні автомобільні, річкові та залізничні маршрути для забезпечення безперебійного експорту. Економічно обґрунтоване відновлення роботи чорноморських портів та приведення технічних характеристик залізничних колій у відповідність з єдиними стандартами сприятиме збільшенню експортного потенціалу. Особливе значення матиме план дій "Шляхи солідарності ЄС - Україна".

На шляху євроінтеграції Україна досягла прогресу у деяких сферах сільськогосподарського виробництва, переробки та виготовлення харчових продуктів, здійснення контролю за безпечністю та якістю продукції (харчові продукти, побічні продукти тваринного походження, органічна продукція), здійснення санітарних та фітосанітарних заходів, а також у реалізації фінансової та бюджетної політики, насамперед шляхом узгодження законодавства, удосконалення програм державної підтримки та запровадження Державного аграрного реєстру.

Розвиток органічного виробництва є одним з пріоритетних напрямів середньострокової "зеленої трансформації" сільського господарства. Органічне виробництво може відіграти важливу роль в адаптації до змін клімату і пом'якшенні їх наслідків, а також у збереженні біорізноманіття.

У Стратегії ЄС "Від ферми до столу" і Стратегії біорізноманіття ЄС Європейська Комісія визначила ціль - не менше 25 відсотків сільськогосподарських земель повинно бути зайнято під органічне виробництво. Досягнення цієї цілі планується здійснити насамперед шляхом надання фінансової підтримки фермерам, що здійснюють органічне виробництво або планують його здійснювати.

Перехід до органічного виробництва фермерів ЄС підтримується через екологічні програми або інтервенції з метою розвитку сільських територій.

Крім того, стратегічні плани держав - членів ЄС у рамках нової спільної аграрної політики містять показники щодо запланованих у 2030 році площ сільськогосподарських земель, зайнятих під органічне виробництво.

Відповідно до цільових індикаторів Національної економічної стратегії на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. N 179 (Офіційний вісник України, 2021 р., N 22, ст. 1015), до 2030 року заплановано збільшення площі земель, зайнятих під органічне виробництво, не менш як до 3 відсотків загальної площі земель сільськогосподарського призначення.

До початку повномасштабної військової агресії Російської Федерації проти України сектор органічного виробництва в Україні активно розвивався, протягом останніх п'яти років площа земель, зайнятих під органічне виробництво, збільшилася на 46 відсотків (з 289 тис. гектарів у 2017 році до 422 тис. гектарів у 2021 році), зростала на 5 відсотків кількість виробників органічної продукції (з 504 операторів у 2017 році до 528 операторів у 2021 році).

Водночас, за даними оперативного моніторингу, проведеного Мінагрополітики шляхом опитування органів іноземної сертифікації, які сертифікували органічне виробництво та обіг органічної продукції в Україні, у 2022 році кількість операторів, сертифікованих такими органами, становила 462 оператори, з них виробників сільськогосподарської продукції - 380;

площа сільськогосподарських земель, зайнятих під органічне виробництво, - 263,6 тис. гектарів.

Таким чином, у 2022 році порівняно з 2021 роком зменшилися площі земель, зайнятих під органічне виробництво, на 37,5 відсотка, кількість операторів на 12,5 відсотка, зокрема виробників сільськогосподарської продукції на 9 відсотків.

Від початку повномасштабної військової агресії Російської Федерації проти України галузь органічного виробництва, так само як і інші напрями сільського господарства, потерпає від наслідків військових дій. Так, значна частина земель, що були зайняті під органічне виробництво у 2022 році, розташовані на території, де ведуться бойові дії, або тимчасово окупованій території.

Важливо активізувати та прискорити роботу з приведення вітчизняного законодавства у відповідність з правом Європейського Союзу (acquis ЄС) щодо розвитку сільського господарства та сільських територій, зосереджуючися на вимогах, що впливають з Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, та зміцнити інституційну спроможність для формування і реалізації аграрної політики на основі достовірних даних про стан сільського господарства та розвитку сільських територій, здійснювати належний контроль та моніторинг ефективності державних програм підтримки, забезпечити залучення активних виробників сільськогосподарської продукції до участі у реалізації аграрної політики, зокрема шляхом реєстрації виробників у Державному аграрному реєстрі, сформувати дієву систему поширення сільськогосподарських знань та інновацій.

Опис проблем, які обумовили прийняття Стратегії

За результатами ґрунтового аналізу стану та тенденцій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні існують такі проблеми:

підвищення ризиків втрат доходів, скорочення виробництва та підвищення цін на продовольство для споживачів у менш сприятливих для сільськогосподарського виробництва районах (гірські, периферійні, з низькою якістю ґрунту тощо), на тимчасово окупованих Російською Федерацією територіях;

неможливість провадження сільськогосподарської діяльності на тимчасово окупованих Російською Федерацією територіях;

незавершеність реформи у сфері земельних відносин, контролю за використанням земельних та водних ресурсів, засобів захисту рослин та агрохімікатів;

складні умови відновлення сільськогосподарської діяльності на деокупованих територіях через замінування та забруднення сільськогосподарських угідь, пошкодження виробничих і складських приміщень, техніки та оснащення;

обмеження експорту сільськогосподарської продукції через блокаду українських морських портів, розташованих у Чорному і Азовському морях, руйнування припортової та іншої логістичної інфраструктури, зростання логістичних витрат, зберігання і транспортування продукції;

обмеженість фінансових ресурсів для ефективної реалізації державної аграрної політики та збільшення кількості виробників сільськогосподарської продукції, охоплених програмами державної підтримки, відсутність визначених стратегічних цілей для розвитку сільського господарства та сільських територій;

зниження закупівельних цін на основні види сільськогосподарської продукції на внутрішньому ринку та доходів виробників сільськогосподарської продукції;

зростання цін на добрива, насіння і засоби захисту рослин, а також на електроенергію, паливо та інші необхідні ресурси;

низький рівень продуктивності виробництва та доходів значної частини виробників сільськогосподарської продукції;

низький рівень конкурентоспроможності та обмеженість доступу на ринок збуту продукції для значної частини виробників сільськогосподарської продукції;

низька ефективність системи обміну знаннями, інноваціями, навчання, а також недостатня кількість досліджень, спрямованих на розвиток і модернізацію сільського господарства, та низький рівень цифровізації в сільському господарстві та на сільських територіях;

зниження рівня зайнятості населення, погіршення демографічної ситуації у сільській місцевості, неефективність заходів для підтримки фермерів-початківців та новостворених господарств, сприяння сталому розвитку бізнесу на сільських територіях;

знищення зрошувальних та дренажних систем, насамперед внаслідок підриву Російською Федерацією греблі Каховської гідроелектростанції, посилення дефіциту природного вологозабезпечення внаслідок змін клімату;

втрата біорізноманіття, посилення негативного впливу на екосистеми, низька ефективність заходів щодо збереження навколишнього природного середовища та ландшафтів.

Зазначені негативні явища без належних заходів з удосконалення державної аграрної політики унеможливають сталий розвиток та відновлення виробництва, негативно впливають на добробут населення і навколишнє природне середовище, а також можуть становити ризики для забезпечення продовольчої та екологічної безпеки.

Державна політика у сфері сільського господарства та сільських територій потребує удосконалення підходів до її формування, чіткого визначення пріоритетів, завдань та ефективних шляхів створення сприятливих умов для розвитку конкурентоспроможного, стійкого та диверсифікованого аграрного сектору, що забезпечує довгострокову продовольчу безпеку, охорону навколишнього природного середовища, включаючи біорізноманіття, пом'якшення наслідків змін клімату, зміцнення соціально-економічної структури сільських територій. Формування державної політики в контексті інтеграції України до ЄС потребує імплементації та ефективного застосування механізмів і стандартів спільної аграрної політики держав - членів ЄС.

Нормативно-правові акти, що діють у відповідних сферах

Ця Стратегія розроблена відповідно до пункту 186 Плану пріоритетних дій Уряду на 2024 рік, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 лютого 2024 р. N 137 (Офіційний вісник України, 2024 р., N 22, ст. 1442), а також Плану України, схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 березня 2024 р. N 244 (Офіційний вісник України, 2024 р., N 32, ст. 2035).

Ця Стратегія розроблена з урахуванням потреби в удосконаленні державної політики у сфері сільського господарства та сільських територій, зокрема надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС та інших міжнародних зобов'язань, визначає основні пріоритетні цілі, що сприятимуть досягненню загальних цілей в економічній, екологічній та соціальній сферах відповідно до Плану України для реалізації ініціативи Європейського Союзу Ukraine Facility,

запровадженій Регламентом (ЄС) Європейського Парламенту та Ради (ЄС) від 29 лютого 2024 р. N 2024/792.

Ця Стратегія ґрунтується, зокрема, на таких нормативно-правових актах:

Земельний кодекс України;

Водний кодекс України;

Закони України "Про фермерське господарство", "Про особисте селянське господарство", "Про державну підтримку сільського господарства України", "Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою", "Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу", "Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів", "Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин", "Про племінну справу у тваринництві", "Про ветеринарну медицину", "Про безпечність та гігієну кормів", "Про насіння і садивний матеріал", "Про охорону навколишнього природного середовища".

Відповідно до вимог нормативно-правових актів ця Стратегія визначає розвиток сільського господарства та сільських територій в Україні та враховує національні стратегічні плани ЄС в рамках нової спільної аграрної політики, що розробляють міністерства сільського господарства держав - членів ЄС. Передбачається, що цей підхід сприятиме гармонізації державної аграрної політики до вимог ЄС та досягненню загальних цілей відповідно до Плану України.

Європейська Комісія рекомендувала 17 червня 2022 р. Європейській Раді надати Україні статус кандидата на вступ до ЄС. Європейський Парламент ухвалив 23 червня 2022 р. резолюцію щодо негайного надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС, а Європейська Рада надала Україні статус кандидата на вступ до ЄС.

Україна починаючи з 2016 року працює над імплементацією Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, включаючи Угоду про поглиблену і всеосяжну зону вільної торгівлі, і поступово здійснює наближення законодавства до права Європейського Союзу (*acquis* ЄС), включаючи сільське господарство, санітарні та фітосанітарні заходи. Ураховуючи статус України як кандидата на вступ до ЄС і відновлення після війни, цю роботу необхідно розширити і прискорити.

Реалізація цієї Стратегії здійснюється шляхом:

скоординованої взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, професійних та громадських об'єднань та інших заінтересованих сторін;

системного підходу до формування та реалізації державної політики розвитку сільського господарства та сільських територій;

виконання операційного плану заходів з реалізації цієї Стратегії;

забезпечення функціонування системи публічного моніторингу реалізації цієї Стратегії;

максимального залучення всіх можливих ресурсів.

Відповідно до Плану України, схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 березня 2024 р. N 244, ця Стратегія зосереджена на таких основних напрямках:

адаптація державної політики розвитку сільського господарства та сільських територій у контексті підготовки до вступу в ЄС з урахуванням таких сфер особливого інтересу України, як земельна реформа, зрошення, повоєнне відновлення та підтримка розвитку;

інституційне зміцнення та розбудова спроможності для розроблення необхідних систем;

прискорення процесу узгодження правових актів у сфері сільського господарства та санітарного і фітосанітарного контролю із стандартами ЄС;

сприяння розвитку малих виробників та сільських територіальних громад;

визначення базових і цільових показників екологічних і кліматичних дій, розроблення науково-обґрунтованого програмування та ефективного фінансового управління та механізмів моніторингу.

Стратегічні цілі, завдання та очікувані результати, шляхи і способи розв'язання проблем

Стратегічна ціль 1. Формування державної політики розвитку сільського господарства та сільських територій (інституційна спроможність)

Візія. Формування та реалізація державної політики розвитку сільського господарства та санітарного і фітосанітарного контролю відповідно до принципів ЄС, посилення спроможності Мінагрополітики у сфері аналітики та формування політики, а також у сфері європейської інтеграції; реорганізація державних установ для розвитку сільського господарства згідно із сільськогосподарською політикою Європейського Союзу, зокрема впровадження систем управління та контролю для забезпечення фінансового менеджменту, прийняття європейської структури інвестиційних програм, забезпечення прозорості та справедливої підтримки

Завдання 1. Удосконалення механізму ведення обліку, оброблення та систематизація інформації про виробників сільськогосподарської продукції

Виконання завдання передбачається за напрямом "Функціонування Державного аграрного реєстру".

З метою впровадження сучасних, перевірених у міжнародній практиці принципів та механізмів адміністрування державної підтримки виробників та їх електронної інформаційної взаємодії з державними установами, реєстрами та кадастрами, підвищення прозорості, публічності та адресності державної підтримки в Україні запроваджено Державний аграрний реєстр, який дає право виробникам сільськогосподарської продукції, зокрема, на отримання державної підтримки. Можливість подання та адміністрування заявок виробників сільськогосподарської продукції на отримання державної підтримки, а також документів дозвільного характеру через Державний аграрний реєстр сприятиме збільшенню кількості зареєстрованих виробників та формуванню об'єктивної бази даних про їх виробничу діяльність. З огляду на перспективу членства України в ЄС виникає потреба запровадження інтегрованої системи адміністрування та контролю, включаючи створення системи ідентифікації земельних ділянок.

Для удосконалення механізму ведення обліку, обробки та систематизації інформації про виробників сільськогосподарської продукції за допомогою Державного аграрного реєстру потрібно інтегрувати Реєстр з мережею сільськогосподарських даних ЄС, гарантуючи належну якість та достовірність інформації про діяльність виробників сільськогосподарської продукції, а також про типи, структуру власників, географічне розташування тощо.

Потребує також удосконалення інформаційна взаємодія Державного аграрного реєстру з фінансовими установами, у тому числі з Фондом часткового гарантування кредитів у сільському господарстві.

Завдання 2. Внесення необхідних змін до законодавства для створення виплатної агенції, що забезпечуватиме своєчасну та цільову виплату державної підтримки виробникам сільськогосподарської продукції

Виконання завдання передбачається за напрямом "Створення виплатної агенції".

Вступ до ЄС передбачає підвищення ефективності та прозорості розроблення програм державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції з визначенням чітких та прозорих цілей, ефективних механізмів реалізації державної політики розвитку сільського господарства та сільських територій з подальшим моніторингом та контролем. Пріоритетними завданнями є реєстрація в Державному аграрному реєстрі виробників сільськогосподарської продукції та створення виплатної агенції відповідно до принципів і правил ЄС.

Виплатна агенція в державах - членах ЄС є тим органом, що відповідає за спільне управління та моніторинг використання коштів у рамках спільної аграрної політики. Виплатні агенції повинні здійснювати виплати одержувачам бюджетних коштів і надавати достатні гарантії, що:

заявки є прийнятними і відповідно до правил ЄС перевіряються до авторизації виплат;

виплати правильно і в повному обсязі відображаються на рахунках;

запитувана документація подається у встановлені строки відповідно до правил ЄС.

Виплатні агенції в державах - членах ЄС здійснюють платежі під наглядом Європейської Комісії. Всі елементи систем управління і контролю виплатних агенцій підлягають перевірці і аудиту Європейською Комісією.

Створення виплатних агенцій є умовою отримання права на участь у процесах, передбачених процедурами ЄС, з надання допомоги на розвиток сільських територій для країн - кандидатів на вступ до ЄС.

Передбачається внесення необхідних змін до законодавства і створення виплатної агенції, що забезпечуватиме своєчасну підтримку виробників сільськогосподарської продукції.

Завдання 3. Створення функціональних адміністративних та контролюючих систем для дотримання принципів ЄС під час здійснення прямих виплат виробникам сільськогосподарської продукції, а також здійснення визначених заходів щодо розвитку сільських територій

Виконання завдання передбачається за напрямом "Підвищення ефективності програм державної підтримки та інтегрована система адміністрування та контролю (IACS)".

Державна підтримка виробників сільськогосподарської продукції передбачає пряму грошову допомогу (програми прямої підтримки виробників продукції тваринництва, надання грантів тощо), а також непряму державну підтримку (часткова компенсація вартості техніки, вартості кредитних ресурсів тощо).

З метою стимулювання реєстрації виробників сільськогосподарської продукції в Державному аграрному реєстрі за підтримки ЄС впроваджені пілотні програми прямої підтримки малих виробників.

Для проведення систематичного моніторингу державної підтримки відповідні програми розділені за двома напрямками, що передбачають:

перший - розвиток ринкової діяльності та здійснення заходів прямої підтримки;

другий - впровадження дій, спрямованих на зміну, реформування або вдосконалення організації сільського господарства та здійснення заходів щодо розвитку сільських територій.

Це полегшить у майбутньому процес подання заявок на отримання допомоги для вступу до ЄС.

У межах виплатної агенції будуть створені функціональні адміністративні та контролюючі системи для дотримання принципів ЄС під час здійснення прямих виплат виробникам, а також здійснення визначених заходів щодо розвитку сільських територій, дотримання умов для отримання допомоги та зобов'язань одержувачів підтримки тощо.

У державах - членах ЄС з цією метою створена інтегрована система адміністрування та контролю (IACS), що складається з кількох цифрових та взаємопов'язаних баз даних, зокрема:

системи ідентифікації всіх сільськогосподарських ділянок у державах - членах ЄС (LPIS);

системи, що дає змогу фермерам графічно зазначати сільськогосподарські райони, для яких вони подають заявку на геопросторову допомогу (GSA);

системи моніторингу території (AMS), що забезпечує проведення моніторингу та контролю за провадженням діяльності на сільськогосподарських землях за допомогою супутникових зображень шляхом використання цифрових фотографій, що сприяє здійсненню в реальному часі відстеження стану угідь та сільськогосподарських операцій;

комп'ютеризованої бази даних щодо тварин у державах - членах ЄС, де застосовуються програми допомоги, що розраховується залежно від кількості поголів'я;

інтегрованої системи контролю, яка забезпечує проведення систематичних перевірок заявок на отримання допомоги на основі комп'ютеризованих перехресних перевірок, а також здійснення контролю на фермі (перевірки на місці).

В Україні для забезпечення дієвого контролю та спрощення адміністрування відповідні системи будуть інтегровані з Державним аграрним реєстром.

Стратегічна ціль 2. Задоволення суспільних потреб у високоякісних, поживних і безпечних харчових продуктах та забезпечення продовольчої безпеки

Візія. Забезпечення достатнього рівня продовольчої безпеки на національному рівні та гарантування світової продовольчої безпеки; забезпечення функціонування продовольчих систем з урахуванням принципів сталого розвитку та зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище; гармонізація політики безпечності харчових продуктів та стандартів здійснення санітарного та фітосанітарного контролю з вимогами ЄС

Завдання 1. Забезпечення реагування виробників сільськогосподарської продукції на суспільні потреби у харчових продуктах та системі охорони здоров'я, включаючи високоякісні, безпечні та поживні харчові продукти, вироблені з урахуванням принципу сталого використання природних ресурсів, а також покращення благополуччя тварин і забезпечення їх стійкості до антимікробних препаратів

Виконання завдання передбачається за напрямом "Прийняття інтегрованої політики безпечності харчових продуктів ЄС та стандартів контролю у сфері санітарних та фітосанітарних заходів".

Епізоотична ситуація в Україні та країнах ближнього зарубіжжя, зокрема щодо поширення африканської чуми свиней, пташиного грипу, сказу та інших інфекційних хвороб тварин, потребує негайного удосконалення нормативно-правової бази та технічних засобів для ефективної профілактики, діагностики та боротьби з цими захворюваннями, а також методів і засобів проведення моніторингу таких хвороб.

Ще однією гострою проблемою є поширення антибіотикорезистентних збудників хвороб тварин, що призводить до поширення антибіотикорезистентності серед людей через

продовольчу систему і ставить під загрозу їх життя. З метою забезпечення населення безпечними харчовими продуктами та сприяння торгівлі з державами - членами ЄС та третіми країнами системи контролю за виробництвом, внутрішнім ринком, імпортом та експортом об'єктів, на які поширюється дія стандартів здійснення санітарного та фітосанітарного контролю, потребують приведення у відповідність із законодавством ЄС. Стандарти здійснення санітарного та фітосанітарного контролю у частині транскордонного переміщення живих тварин, продуктів тваринного походження та інших підконтрольних об'єктів повинні передбачати вимоги щодо охорони навколишнього природного середовища, здоров'я населення, епізоотичного благополуччя та фітосанітарної безпеки території.

Україна дотримуватиметься цілей ЄС щодо зменшення впливу продовольчої системи на навколишнє природне середовище та клімат, посилення її стійкості, забезпечення продовольчої безпеки в умовах змін клімату та втрати біорізноманіття, а також здійснить перехід "від ферми до столу" з використанням нових можливостей, що передбачає:

забезпечення продовольчої безпеки, належного харчування та громадського здоров'я (доступу до достатньої кількості поживних харчових продуктів, вироблених з дотриманням високих стандартів безпечності та якості рослин, здоров'я тварин, з одночасним задоволенням харчових потреб та переваг);

забезпечення доступності харчових продуктів з одночасним забезпеченням більш справедливих економічних прибутків у продовольчій системі (харчові продукти, що вироблені з урахуванням принципу сталого використання природних ресурсів, стають більш доступними, сприяючи конкурентоспроможності та чесній торгівлі, створюючи нові можливості для бізнесу, забезпечуючи цілісність продовольчого ринку, охорону здоров'я та безпеку праці);

забезпечення позитивного впливу на навколишнє природне середовище продовольчої системи, що охоплює виробництво, транспортування, розподіл, маркетинг та споживання харчових продуктів (збереження та відновлення ресурсів землі, прісної води та моря, від яких залежить продовольча система; сприяння пом'якшенню наслідків змін клімату та адаптації до його наслідків; захист якості рослин і здоров'я тварин; відновлення біорізноманіття).

Завдання 2. Забезпечення продовольчої безпеки

Виконання завдання передбачається за такими напрямками:

продовольча безпека;

Україна як один із гарантів світової продовольчої безпеки;

підвищення рівня просування українського продовольства на зовнішній ринок.

Напрямок "Продовольча безпека"

Військова агресія Російської Федерації проти України негативно впливає на виробництво харчової продукції та створює ризики для забезпечення продовольством населення в найбільш постраждалих регіонах. Військові дії призводять до скорочення поголів'я худоби, руйнування ферм, підприємств сільського господарства та харчової промисловості. При цьому визначається не лише подорожчання продукції, а і істотне скорочення виробництва, зокрема окремих видів м'ясної та молочної продукції, яєць.

Забезпечення продовольчої безпеки, покращення харчування та сприяння сталому розвитку сільського господарства, забезпечення стійкості до ринкової нестабільності та доступності харчових продуктів для всіх груп населення є стратегічною метою.

Забезпечення достатнього рівня продовольчої безпеки, зокрема доступності харчових продуктів для різних верств населення, здійснюється шляхом реалізації цієї Стратегії.

Напрямок "Україна як один із гарантів світової продовольчої безпеки"

Україна є одним із потужних світових експортерів пшениці, ячменю, кукурудзи, соняшникової олії. З початку повномасштабної військової агресії Російської Федерації проти України пошкоджено або знищено значну кількість об'єктів транспортної і складської інфраструктури, порушено логістичні шляхи, а ринки продовольчих експортних товарів України характеризуються посиленням суперництва і підвищенням цінової конкуренції, що може зменшити обсяги постачання продовольства до країн Африки та Азії з найбільшими ризиками виникнення проблеми голоду та негативно позначитися на обсягах валютних надходжень.

З метою ефективного використання потенціалу аграрного сектору України для гарантування продовольчої безпеки на світовому ринку продовольства пріоритетним стратегічним завданням державної політики залишаються диверсифікація логістичної інфраструктури, розширення альтернативних маршрутів експорту сільськогосподарської продукції та продовольства, відновлення роботи та розвиток портової галузі (збільшення вантажообігу в морських портах, підвищення ефективності використання наявних потужностей та збалансований розвиток нових морських портів із достатньою пропускною спроможністю наземної інфраструктури, покращення сервісу в морських портах, забезпечення оптимальної логістики та мінімізації вартості послуг).

Напрямок "Підвищення рівня просування українського продовольства на зовнішній ринок"

У сучасних нестабільних соціально-економічних умовах динаміка виробництва, споживання, експорту та імпорту різних видів продовольства відзначається різними тенденціями та спрямованістю в окремих країнах світу, що вимагає підвищення рівня обізнаності українських виробників щодо перспективного асортименту та ринків збуту сільськогосподарської та харчової продукції.

Вагомого значення набувають заходи із забезпечення просування української продукції на світовий ринок продовольства. Основні заходи визначені розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. N 588 "Про схвалення Стратегії розвитку експорту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості України на період до 2026 року" (Офіційний вісник України, 2019 р., N 61, ст. 2140), зокрема:

впровадження комплексу заходів із просування продукції сільського господарства та переробної промисловості на зовнішньому ринку та формування іміджу України як надійного та якісного постачальника продовольства;

забезпечення інформаційної підтримки сільськогосподарських товаровиробників та переробників шляхом надання доступу до оперативної інформації про попит на зовнішньому ринку, умови та процедури доступу до нього, зокрема нормативно-правове регулювання, митні процедури, стандарти та технічні регламенти;

підвищення рівня обізнаності виробників щодо ринкових тенденцій, споживчих уподобань, технологій виробництва, вирощування, зберігання, переробки, транспортування харчових продуктів, невластивих для вітчизняного ринку, але популярних та дефіцитних на ринку інших країн.

Стратегічна ціль 3. Забезпечення стійкості сільськогосподарського сектору, підтримка справедливого доходу виробників та підвищення їх конкурентоспроможності

Візія. Відновлення та удосконалення сільського господарства, відбудова та створення нових продовольчих систем, зростання частки товарів з високою доданою вартістю, забезпечення отримання виробниками сільськогосподарської продукції незалежно від розміру справедливого доходу, прозорого та інклюзивного доступу до фінансування, зокрема для малих виробників сільськогосподарської продукції

Завдання 1. Підтримка відновлення та стійкості сільськогосподарського сектору

Виконання завдання передбачається за напрямом "Впровадження програм підтримки ліквідності виробників, державних гарантій та грантового фінансування".

З метою підтримки стійкості та конкурентоспроможності виробників впроваджуються програми підтримки ліквідності, державних гарантій, а також грантового фінансування, пом'якшення та/або часткового відшкодування витрат на подолання наслідків військових дій.

Основними напрямками підтримки є:

здійснення заходів з охорони якості рослин і здоров'я тварин, безпеки харчових продуктів і дотримання стандартів здійснення санітарного та фітосанітарного контролю відповідно до вимог ЄС;

розширення програм часткового гарантування кредитів та зниження витрат, пов'язаних з отриманням кредитів чи залученням інвестицій;

відновлення втрачених активів у результаті військових дій;

розвиток виробництва товарів з високою доданою вартістю, фруктів та овочів;

стимулювання виробництва і поглибленої переробки продукції тваринного походження з метою збільшення доданої вартості, розширення каналів збуту та підвищення рівня зайнятості населення;

відновлення та збільшення чисельності поголів'я сільськогосподарських тварин, зокрема шляхом використання генетичних ресурсів племінних тварин, застосування інтенсивних технологій вирощування, годівлі та розведення тварин;

сприяння розвитку фермерських та сімейних господарств, а також набуття особистими селянськими господарствами статусу активних учасників ринку або створення сільськогосподарських кооперативів, які здійснюють виробництво, заготівлю, первинну обробку (переробку) продукції тваринництва, або заохочення їх реєстрації як фізичних осіб - підприємців;

створення умов для залучення інвестицій, надання підтримки шляхом запровадження грантів та здешевлення будівництва і реконструкції тваринницьких об'єктів, підприємств з переробки сільськогосподарської продукції, переробки побічних продуктів тваринного походження тощо;

забезпечення здійснення протиепізоотичних заходів щодо поширення африканської чуми свиней, грипу птиці та інших інфекційних хвороб тварин, що базуються на безпечності харчових продуктів, здоров'ї тварин та передбачають здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства на принципах передбачуваності, прозорості та підзвітності;

розширення асортименту продукції рослинництва та харчової промисловості для збалансування експорту сировини та харчових продуктів;

розширення напрямів внутрішньої та зовнішньої логістики, зокрема річкових, автомобільних та залізничних маршрутів вантажних перевезень;

децентралізація повноважень з планування землекористування;

обстеження, очищення та розмінування земель сільськогосподарського призначення, водного та лісового фонду, проведення оцінки забруднення земель, їх моніторингу та надання рекомендацій щодо оптимальних шляхів відновлення земель (рекультивация, консервація);

забезпечення ефективного функціонування автоматизованої системи проведення моніторингу земель і ґрунтів;

створення та оновлення державних топографічних карт;

відновлення меліоративної мережі з гідротехнічними спорудами і дренажної інфраструктури, а також залучення інвестицій у її розвиток, зокрема на півдні України для зменшення негативних наслідків військових дій та змін клімату;

здійснення інвестицій у виробництво біогазу на основі біомаси, відходів та залишків сільськогосподарської продукції та переробної промисловості;

розроблення стратегії "зеленого зростання", узгодженої з ЄС;

розвиток галузі насінництва (забезпечення розвитку виробництва насіння);

надання підтримки внутрішньо переміщеним особам у працевлаштуванні у сфері садівництва та тепличного господарства.

Завдання 2. Забезпечення справедливого доходу фермерських господарств і стійкості сільськогосподарського сектору

Виконання завдання передбачається за такими напрямками:

справедливий дохід для всіх виробників;

розрив у доходах у сільському господарстві;

обмеження розміру підтримки на одного виробника сільськогосподарської продукції;

зниження ризику інвестицій або підвищення доступу до фінансування.

Напрямок "Справедливий дохід для всіх виробників"

Для забезпечення справедливого доходу виробників сільськогосподарської продукції здійснюється визначення розриву в доходах між сільським господарством та іншими секторами економіки, а також враховується рівень доходів, отриманих різними групами виробників сільськогосподарської продукції. Це особливо актуально для малих виробників з метою визначення їх реального впливу на суспільний розвиток, забезпечення прозорості та ефективності використання земельних та інших природних ресурсів, обсягів виробництва та реалізації продукції, розміру податкових платежів орендної плати, рівня зайнятості у сільській місцевості та створення умов для їх участі у програмах державної підтримки і системі передачі сільськогосподарських знань та інновацій (AKIS), підвищення ефективності використання державних коштів.

Напрямок "Розрив у доходах у сільському господарстві"

Розрив у доходах між різними типами виробників сільськогосподарської продукції в Україні вищий, ніж у більшості держав - членів ЄС. Відмінності та відхилення між виробниками за рівнем доходів, зайнятості, доступу до фінансування та ринків збуту визначають заходи у рамках реалізації державної аграрної політики з метою зменшення та нівелювання наслідків таких розривів.

В ЄС термін "фермер" означає фізичну або юридичну особу або групу фізичних або юридичних осіб незалежно від правового статусу, наданого такій групі та її членам національним законодавством, які провадять сільськогосподарську діяльність. Держави - члени ЄС встановлюють мінімальні вимоги та критерії відповідності виробників для отримання прямої бюджетної підтримки з пороговими значеннями мінімальної площі сільськогосподарських угідь відповідно до структури фермерських господарств.

З метою скорочення розриву у доходах необхідно застосувати спрощену і уніфіковану процедуру участі у бюджетних програмах, що передбачає спрощену процедуру подання заявки, об'єднання всіх прямих платежів в єдиний щорічний платіж, а також механізми перерозподілу платежів на користь переважно малих виробників, обмеження максимального розміру підтримки на одного виробника сільськогосподарської продукції тощо.

Напрямок "Обмеження розміру підтримки на одного виробника сільськогосподарської продукції"

Для гарантування отримання державної допомоги тим, хто її найбільше потребує, у багатьох країнах, включаючи ЄС, введені обмеження розміру допомоги. У 2020 році Україна удосконалила положення законодавчих актів щодо державної підтримки сільського господарства, зокрема стосовно забезпечення більшої справедливості державної підтримки за рахунок її пропорційності розподілу та обмеження максимального розміру, що може отримати виробник з урахуванням пов'язаних осіб бенефіціара. Розміри підтримки для одного виробника сільськогосподарської продукції потребують наближення до стандартів держав - членів ЄС та інших розвинутих країн для зменшення різниці в доходах між великими та малими виробниками. В рамках реалізації спільної аграрної політики ЄС вищий розмір підтримки на одного одержувача визначено за інвестиційними програмами, програмами поліпшення стану навколишнього природного середовища, лісів тощо. Важливо забезпечити прозорість і покращити процедури визначення взаємовідносин між різними суб'єктами господарювання та особами, які подають заявки на отримання допомоги, щоб уникнути субсидування пов'язаних осіб. Це включає відстеження кінцевих бенефіціарних власників і розподіл платежів між ними.

Напрямок "Зниження ризику інвестицій або підвищення доступу до фінансування"

Доступ до кредитів для виробників сільськогосподарської продукції в Україні дуже обмежений. Частка сільськогосподарських кредитів у банках є нижчою, ніж частка кредитів в економіці. З початком військової агресії Російської Федерації проти України доступ до кредитних ресурсів погіршився. Самофінансування у формі нерозподіленого прибутку та особистих заощаджень на сьогодні є найбільш значним джерелом фінансування серед фермерських господарств та аграрних підприємств. Низький поточний рівень цін на сільськогосподарську продукцію в Україні через військові дії і блокаду українських морських портів, розташованих у Чорному і Азовському морях, посилює проблеми з ліквідністю, змушуючи виробників продавати продукцію нижче її собівартості. Багато господарств змушені продавати свою продукцію відразу після збору врожаю навіть у разі, коли рівень цін низький, для збереження платоспроможності та ліквідності, нерідко зазнаючи збитків. Інвестиції в сільськогосподарську техніку і поголів'я худоби на даний час не є економічно ефективними для більшості господарств.

Розвиток ринку сільськогосподарських земель створює умови для розширення іпотечного кредитування. Деякі комерційні банки інвестували в аграрний сектор, розширюючи свої сільськогосподарські активи та пропонуючи сезонні та інвестиційні кредити. Крім того, останнім часом впроваджуються зобов'язання щодо складського зберігання та аграрних угод.

Пропонування кредитів значно нижче ніж попит, що призводить до значного дефіциту фінансування в аграрному секторі.

Кабінетом Міністрів України запроваджено програму кредитування "Доступні кредити 5-7-9 відсотків". Частка сільського господарства в цій програмі субсидування відсоткових ставок досягла 52 відсотки, що становило близько 80,3 млрд. гривень, або 2 млрд. євро, в листопаді 2022 року. Програма орієнтована на корпоративні господарства, юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, зареєстрованих в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань.

Доступ до фінансування в Україні нерівномірний. Малим виробникам, як правило, не вистачає надійного забезпечення, належного бухгалтерського обліку та фінансової грамотності, що обмежує їх кредитоспроможність для банків-учасників. Незначна кількість аграрних підприємств, що мають доступ до іноземних ринків капіталу, користуються пільговим доступом до кредитів. Малі та середні фермерські господарства та аграрні підприємства залежать від внутрішніх кредитних ринків, де умови кредитування набагато гірші через інфляцію та високі відсоткові ставки.

Сільськогосподарські угіддя, що стали товаром після скасування 1 липня 2021 р. мораторію на продаж землі, можуть бути, як свідчить міжнародний досвід, ідеальним предметом застави. Ринки землі можуть відкрити доступ до великих обсягів іпотечного кредитування, що позитивно вплине на спроможність власників земельних ділянок залучати кредити та додаткове інвестування в інтенсифікацію виробництва і вирощування культур з вищою доданою вартістю. Недостатнє розуміння потреб малих виробників не дає змоги банкам нарощувати їх кредитування, що знижує конкурентоспроможність таких виробників, сповільнює їх залучення до ринку та стримує економічне зростання. Для подолання цих перешкод необхідна активна державна і донорська підтримка для розвитку масштабного іпотечного кредитування комерційними банками.

Особливий інтерес представляє часткове гарантування кредитів. Кабінетом Міністрів України засновано Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві. Програми підтримки Фонду за сприяння Світового банку, ЄС та Агентства США з міжнародного розвитку спрямовані на виробників, земельна площа яких не перевищує 500 гектарів. Фонд покриватиме частину збитків банку в разі дефолту позичальника. Це може допомогти знизити банківські ризики і збільшити кількість доступних сільськогосподарських кредитів на ринку, зокрема кредитів з більш тривалим строком погашення - до десяти років.

Завдання 3. Посилення орієнтації на ринок і підвищення конкурентоспроможності

Виконання завдання передбачається за такими напрямками:

підвищення продуктивності та диверсифікація діяльності виробників сільськогосподарської продукції;

конкурентна політика;

стимулювання торгівлі та диверсифікація експорту;

географічні зазначення;

управління водними ресурсами - рибальство та аквакультура.

Напрямок "Підвищення продуктивності та диверсифікація діяльності виробників сільськогосподарської продукції"

Підвищенню продуктивності сприятимуть програми стимулювання розширення виробництва товарів з високою доданою вартістю, що містить високі інвестиційні ризики. Інвестиційна підтримка фермерських господарств за допомогою відповідних грантів, часткового гарантування кредитів, страховий захист від сільськогосподарських та фінансових ризиків, а також адресних консультацій будуть найважливішими елементами для досягнення цієї мети.

Забезпечення підвищення продуктивності виробників сільськогосподарської продукції є важливим завданням економічної та аграрної політики, ефективність якого залежить від достовірності і повноти статистичної інформації. Для запровадження дієвих заходів державної політики з урахуванням досвіду держав - членів ЄС буде впроваджено систему щорічного збору інформації на добровільній основі та аналізу даних щодо доходів і витрат виробників сільськогосподарської продукції з їх розподілом відповідно до розмірів, форм, видів діяльності та природно-кліматичних територій.

Напрямок "Конкурентна політика"

Застосування антимонопольних правил є важливим інструментом в аграрному секторі, в якому мільйони виробників сировини змушені укласти угоди з кількома суб'єктами господарювання на усіх етапах виробництва, обробки, транспортування, продажу харчових продуктів тощо. Для недопущення антиконкурентних узгоджених дій на ринках сировини та продукції сільського господарства застосовується відповідне законодавство для сприяння підтримці конкуренції шляхом регулювання антиконкурентних дій учасників аграрного ринку.

Особливу увагу буде приділено забезпеченню регулювання антиконкурентних дій під час реалізації продукції кінцевому споживачеві з урахуванням особливостей законодавства ЄС.

Напрямок "Стимулювання торгівлі та диверсифікація експорту"

Вступ до ЄС з прийняттям законодавства відповідно до права Європейського Союзу (acquis ЄС) підвищить рівень здійснення інвестицій в харчову промисловість. Вітчизняні та іноземні інвестори скористаються цими можливостями. У харчовій промисловості поширена взаємопов'язаність процесів з високою часткою виробництва сировини. Завдяки більш передбачуваному бізнес-середовищу та покращенню виконання контрактів можливості для партнерських відносин у ланцюгах постачання та переробки можуть покращитися за рахунок об'єднання для спільного продажу продукції. За наявності досить великих обсягів продукції і економії за рахунок об'єднання виробники можуть розглянути питання здійснення власних інвестицій у підприємства з переробки харчових продуктів.

Важливо розробити і прийняти правову базу відповідно до права Європейського Союзу (acquis ЄС) щодо забезпечення організації спільного ринку.

Напрямок "Географічні зазначення"

У державах - членах ЄС зареєстровано понад 3000 географічних зазначень та традиційних гарантованих особливостей, майже 25 відсотків яких походить з Французької Республіки та Італійської Республіки. На частку вин, сільськогосподарської продукції та харчових продуктів припадає більшість географічних зазначень та традиційних гарантованих особливостей.

В Україні реєстрація географічних зазначень почалася з підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Регіональні об'єднання виробників можуть подавати заявки на реєстрацію особливості, яка є унікальною і привертає увагу не тільки до конкретних товарів, а і певних регіонів та країни в цілому, зокрема мелітопольська черешня або гуцульська коров'яча бринза чи гуцульська овеча бринза.

Географічні зазначення та традиційні гарантовані особливості захищають регіональні бренди та підвищують їх цінність. Їх виробництво може сприяти збереженню біологічного різноманіття, захисту культурної спадщини та соціально-культурному розвитку.

Розвиток системи географічних зазначень та традиційних гарантованих особливостей в Україні, створюючи окремих унікальний сегмент на ринку та маючи додаткову ринкову вартість, сприятиме підвищенню конкурентоспроможності насамперед малих і середніх виробників.

Напрямок "Управління водними ресурсами - рибальство та аквакультура"

Основними проблемами, що перешкоджають сталому розвитку рибного господарства та призводять до зменшення виробництва рибних продуктів та біорізноманіття водних біоресурсів, є виснаження промислових запасів водних біоресурсів, недостатній рівень їх штучного та природного відтворення.

Необхідно забезпечити сталий розвиток галузі рибальства та аквакультури в Україні в умовах змін клімату, збереження та збільшення обсягу природних запасів водних біоресурсів, зменшення імпоротної залежності, підвищення конкурентоспроможності, сприяння інвестиціям, збільшення виробництва рибних продуктів на основі екологічної стійкості та збалансування економічних, екологічних і соціальних інтересів, запобігання незаконному, незареєстрованому та нерегульованому рибальству, здійснення заходів щодо безпечного впровадження в аквакультуру нетипових та місцевих видів водних організмів, сприяння залученню інвестицій для розвитку галузі рибальства та аквакультури, забезпечення розвитку необхідної адміністративної спроможності для збору даних про рибальство та риболовні судна.

Завдання 4. Поліпшення становища виробників сільськогосподарської продукції у виробничо-збутовому ланцюгу

Виконання завдання передбачається за такими напрямками:

організації виробників, ринкова інфраструктура і харчова промисловість;

прямі іноземні інвестиції.

Напрямок "Організації виробників, ринкова інфраструктура і харчова промисловість"

Для мінімізації логістичних витрат і збільшення частки первинного виробника у роздрібній або експортній ціні необхідна ефективна ринкова інфраструктура для підтримки виробничо-збутових ланцюгів.

Незважаючи на вдосконалення положень, які регулюють діяльність об'єднань виробників сільськогосподарської продукції, їх участь у розвитку та управлінні виробничо-збутовим ланцюгом залишається відносно незначною. Важливо удосконалити правові принципи та адаптувати до європейських стандартів функціонування системи саморегульованих організацій, зокрема з метою здійснення повноважень об'єднань виробників сільськогосподарської продукції як представницьких органів.

Необхідно забезпечити зміцнення позицій виробників у процесах формування доданої вартості, заохочення та стимулювання об'єднання виробників сільськогосподарської продукції у кооперативи та інші форми об'єднань виробників, формування цільових державних фондів для фінансової підтримки сільськогосподарських кооперативів, створення правових, фінансово-кредитних умов для активного розвитку об'єднань виробників сільськогосподарської продукції; створення умов для щорічного збільшення кількості виробників сільськогосподарської продукції, об'єднаних у сільськогосподарські кооперативи; надання фінансової підтримки у вигляді кредиту на певний період для сільськогосподарських

кооперативів, розроблення програмного забезпечення для кооперативів, часткова компенсація логістичних витрат виробників, кооперативів та кластерів, які щойно розпочали продажі на міжнародному ринку, покращення нормативної бази для сприяння провадженню експортної діяльності сільськогосподарських кооперативів та їх асоціацій.

В Україні мільйони виробників сировини працюють на невеликих фермах незалежно один від одного; існує кілька тисяч підприємств харчової промисловості та кілька сотень роздрібних продавців харчових продуктів. Така асиметрія позицій на ринку ускладнює виробникам сільськогосподарської продукції можливість відстоювання своїх інтересів під час проведення переговорів з учасниками процесу постачання. Необхідно забезпечити сприяння у створенні організацій виробників, заохочення партнерських відносин у процесах постачання продовольства відповідно до практики ЄС, утворення міжгалузевих організацій, на які частково не поширюються правила конкуренції.

Напрямок "Прямі іноземні інвестиції"

Для розвитку виробництва і переробки харчових продуктів іноземним інвесторам пропонується взяти участь у процесі збалансування виробництва сировинних і перероблених продуктів.

Здійснення дерегуляції для прямих іноземних інвестицій дасть змогу зменшити до мінімуму обтяжливі адміністративні процедури та зосередитися на здійсненні контролю за охороною здоров'я тварин та якістю рослин, екологічними і соціальними стандартами, а також забезпеченні безпеки харчових продуктів відповідно до вимог ЄС. Процесу вступу до ЄС сприятиме такий розвиток, надаючи інвесторам ті ж нормативні та регуляторні умови, що і в ЄС.

Державно-приватне партнерство в окремих галузях може сприяти залученню інвестицій, зокрема у відновлення інфраструктури, зрошення та розвиток відновлюваних джерел енергії, включаючи біогазові установки. Запровадження середньострокового та довгострокового планування, зокрема у бюджетній сфері, прозорості під час формування тарифів та стабільності законодавства сприятиме створенню сприятливих умов для інвесторів.

Стратегічна ціль 4. Ефективне використання земель, їх розмінування, проведення земельної реформи

Візія. Приведення до стану, придатного для використання, забруднених земельних ділянок; забезпечення функціонування ринку землі на умовах прозорості та відкритості, сталого та ефективного використання земель

Завдання 1. Проведення земельної реформи

Виконання завдання передбачається за такими напрямками:

земельна реформа;

моніторинг ринку землі;

оцінка вартості землі;

національний геопортал.

Напрямок "Земельна реформа"

Земельна реформа є необхідною умовою для розвитку потенціалу сільського господарства та сільських територій. Сільськогосподарські угіддя поступово перейдуть до виробників з більш високою продуктивністю, що сприятиме розвитку галузі. Подальше підвищення

продуктивності сільськогосподарського виробництва призведе до поступового збільшення вартості землі сільськогосподарського призначення та підтримки населення у сільській місцевості. Зважаючи на перспективу членства в ЄС, законодавство необхідно привести у відповідність з Директивою ЄС про створення інфраструктури просторової інформації в Європейському Співтоваристві (INSPIRE).

Зазначена Директива ЄС базується на різних загальних принципах (дані потрібно збирати лише один раз і зберігати там, де їх можна підтримувати найбільш ефективно). Повинна бути забезпечена можливість об'єднати цілісну просторову інформацію з різних джерел по всій Європі та поділитися нею з багатьма користувачами та програмами. Необхідно забезпечити можливість використання зібраної інформації на різних рівнях (деталізованої - для ретельних досліджень, узагальненої - для визначення стратегічних цілей). Інформація про територію, необхідна для ефективного управління на всіх рівнях, повинна бути легкодоступною і прозорою.

У сфері земельних відносин важливо прискорити проведення реформи для реєстрації всіх сільськогосподарських угідь у повному обсязі та забезпечення доступу через онлайн-платформу для проведення моніторингу та виконання державних програм підтримки з компенсацією шкоди, заподіяної військовими діями. Необхідно завершити в повному обсязі реєстрацію виробників сільськогосподарської продукції в Державному аграрному реєстрі для забезпечення можливості розширення програм повоєнної підтримки, забезпечення реєстрації земельних ділянок сільськогосподарського призначення, сільськогосподарських угідь, сільськогосподарських компаній та всіх виробників сільськогосподарської продукції, а також прийняти закон про децентралізоване планування використання земель для уникнення ризиків нецільового використання земель, підвищення прозорості і зниження екологічних, економічних та соціальних ризиків.

Заходи із забезпечення функціонування ринку землі на умовах прозорості та відкритості передбачають:

оптимізацію Державного земельного кадастру з метою його модернізації та підвищення спроможності, функціональності та прозорості, що дасть змогу підтримувати Державний земельний кадастр та захищати кадастрові дані відповідно до вимог ЄС, покращити функціонування іпотечного ринку та залучити інвестиції для розвитку сільського господарства;

взаємодію між Державним земельним кадастром, Єдиною державною електронною системою у сфері будівництва та Державним реєстром речових прав на нерухоме майно відповідно до законодавства;

обмін відомостями Державного земельного кадастру, Єдиного електронного містобудівного кадастру, Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Державного реєстру нерухомих пам'яток України, Державного лісового кадастру, Державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду та відображення геопросторових даних інших інформаційних систем на картографічній основі Державного земельного кадастру з урахуванням відповідних вимог законодавства;

забезпечення охоплення та точності даних у Державному земельному кадастрі та завершення інвентаризації земель сільськогосподарського призначення, що перебувають у власності центральних та місцевих органів виконавчої влади;

проведення оцінки та подальшої реєстрації земельних ділянок у Державному земельному кадастрі сертифікованими інженерами-землевпорядниками;

запровадження механізмів, які дадуть змогу органам місцевого самоврядування розробляти та затверджувати відповідну документацію для території (в межах та за межами населених

пунктів);

забезпечення проведення оцінки землі на основі ринкової вартості та внесення відповідних змін до податкового законодавства за результатами проведення оцінки землі після введення в промислову експлуатацію геоінформаційної системи проведення оцінки земель у складі Державного земельного кадастру та впровадження практик ЄС;

удосконалення нормативно-правової бази відповідно до завдань цієї Стратегії та приведення її у відповідність з правом ЄС (acquis ЄС).

Напрямок "Моніторинг ринку землі"

Забезпечення вільного доступу громадськості до інформації про ринок земель сільськогосподарського призначення матиме вирішальне значення.

З початку функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення у липні 2021 р. Держгеокадастр кожні два тижні оприлюднює результати моніторингу ринку землі на своєму офіційному веб-сайті. На веб-сайті розміщено інформацію про кількість відчужених земельних ділянок сільськогосподарського призначення, їх площу та середню ціну за 1 гектар, а також інформацію про здійснені транзакції за земельними ділянками сільськогосподарського призначення.

Подальший розвиток ринку землі передбачається здійснити шляхом створення автоматизованої системи публічного моніторингу земельних відносин, яка забезпечить автоматизацію процесу проведення моніторингу земельних відносин шляхом систематичного збору, зберігання та оприлюднення інформації про стан земельних відносин, у тому числі про ціну (вартість) земельної ділянки, ціну (вартість) інших майнових прав на земельну ділянку, розмір плати за користування чужою земельною ділянкою, а також кількість укладених договорів. Доступ до результатів публічного моніторингу земельних відносин та ринку землі надаватиметься необмеженій кількості користувачів шляхом опублікування результатів на веб-сайті Держгеокадастру та Єдиному державному веб-порталі відкритих даних.

Законодавча основа для проведення публічного моніторингу земельних відносин на сьогодні введена в дію в повному обсязі. Однак через бюджетні обмеження у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України повноцінний та всебічний моніторинг земельних відносин залишається обмеженим. Для його проведення необхідна додаткова підтримка донорів.

Напрямок "Оцінка вартості землі"

Подальший розвиток та забезпечення ефективного функціонування ринку землі сприятиме переходу до проведення ринкової оцінки під час оподаткування. Дані про результати оцінки земель повинні бути легкодоступними, що вимагає розвитку цифрових інструментів та покращення методичних підходів.

Важливу роль в цьому процесі буде відігравати інформація про ціни і карти якості ґрунтів на національному геопорталі.

Використання автоматизованих засобів надання інформації про нормативну грошову оцінку земельних ділянок значно скорочує час отримання такої інформації та підвищує прозорість процесу оцінювання земель і знижує корупційні ризики.

Також необхідно опрацювати питання відстеження транзакцій із земельними ділянками за ціною договорів і відображення показників моніторингу ринку землі, зокрема на веб-сайті Держгеокадастру, що дасть змогу провести масову оцінку вартості землі в Україні та сприятиме справедливому і ринковому оподаткуванню землі.

Напрям "Національний геопортал"

Україна створює національну інфраструктуру геопросторових даних відповідно до принципів Директиви ЄС про створення інфраструктури просторової інформації в Європейському Співтоваристві. Законом України "Про національну інфраструктуру геопросторових даних" визначено правові та організаційні засади створення, функціонування та розвитку національної інфраструктури геопросторових даних. Таким чином, Україна приєдналася до держав - членів ЄС, які створюють та розвивають інфраструктури геопросторових даних відповідно до зазначеної Директиви ЄС, що є обов'язковою для всіх держав - членів ЄС.

Національний геопортал забезпечує зручний пошук і безоплатний доступ користувачів до загальнодоступних наборів геопросторових даних. У грудні 2020 року завершено розроблення пілотного проекту в окремих областях як прототипу національного геопорталу. Розроблено механізм взаємодії з геопорталами міського кадастру та офіційними геопорталами міських рад, створено персональні електронні кабінети для власників даних, виробників та користувачів, розроблено та протестовано сервіси доступу до геопросторових даних, проведено інтеграцію існуючих базових та тематичних геопросторових даних. Станом на листопад 2022 року за підтримки USAID завершено розроблення технічного завдання для національного геопорталу. У грудні 2023 року прийнято та введено в дослідну експлуатацію програмне забезпечення національного геопорталу, у 2024 році забезпечується розвиток, адміністрування, розроблення комплексної системи захисту інформації, створення ефективних функціоналів для роботи з геопросторовими даними, які дадуть можливість держателям використовувати національний геопортал не тільки як джерело інформації та візуалізації геопросторових даних всіх рівнів, а і як один із інструментів ефективного управління. Також як складові національного геопорталу розвивається геоінформаційна система картографо-геодезичного фонду України, ведеться облік топографічних робіт (реалізовано на національному геопорталі), модернізується програмне забезпечення банку геодезичних даних.

Наявність офіційних та актуальних геопросторових даних на національному геопорталі забезпечить оптимізацію процесів розмінування, ліквідації інших наслідків військових дій та повоєнного відновлення.

Завдання 2. Сприяння сталому розвитку та ефективному використанню ґрунту, повітря та води, зокрема шляхом зниження залежності від хімікатів

Виконання завдання передбачається за напрямом "Стале управління природними ресурсами".

Сталий розвиток сільського господарства, рибальства та лісового господарства ґрунтується на передумові, що природними ресурсами можна ретельно керувати та використовувати тривалий час. Стале управління природними ресурсами є ключовим пріоритетом для розвитку сільського господарства і сільських територій, що допомагає уникнути негативних наслідків, які спричинені неправильним управлінням природними ресурсами. Деградація природних ресурсів посилюється мінуванням сільськогосподарських земель через військові дії та забруднення земельних ресурсів.

Для можливості підтримування виробниками належних сільськогосподарських та екологічних умов (GAEC) на основі досвіду держав - членів ЄС мають визначатися необхідні мінімальні вимоги з урахуванням конкретних характеристик відповідних районів, включно із ґрунтово-кліматичними умовами, існуючими системами ведення сільського господарства, землекористуванням, сівоzmінами, методами ведення сільського господарства та структурами фермерських господарств.

Стратегічна ціль 5. Кліматично орієнтоване сільське господарство: пом'якшення наслідків змін клімату та адаптація до них

Візія. Повоєнний розвиток сільського господарства з урахуванням змін клімату, ощадливе використання природних ресурсів виробниками сільськогосподарської продукції; відповідність внесення добрив та засобів захисту рослин вимогам ЄС та рівня їх використання відповідному рівню в державах - членах ЄС; збільшення площ земель, зайнятих під органічне виробництво, та обсягів виробництва органічної продукції; посилення контролю за використанням генетично модифікованих організмів

Завдання 1. Сприяння пом'якшенню наслідків змін клімату та адаптації до них

Виконання завдання передбачається за такими напрямками:

водопостачання для зрошення земель;

кліматично орієнтоване сільське господарство;

органічне виробництво;

циркулярна біоекономіка;

біоенергетика;

запобігання утворенню відходів.

Напрямок "Водопостачання для зрошення земель"

У 2023 році в Україні зрошувалося лише 136 тис. гектарів проти понад 500 тис. гектарів у 2021 році. За даними Мінагрополітики, в Україні обліковується 5,48 млн. гектарів меліорованих земель, у тому числі 2,17 млн. гектарів зрошуваних і 3,3 млн. гектарів осушуваних земель з відповідною меліоративною мережею з гідротехнічними спорудами (водосховища, магістральні та розподільні канали, захисні дамби, насосні станції, трубопроводи, басейни доbowого регулювання, колекторно-дренажна мережа та інші гідротехнічні споруди та об'єкти). Дефіцит природного вологозабезпечення, що відмічається у всіх регіонах України, особливо на Півдні та Сході, збільшується внаслідок змін клімату і зменшення запасів поверхневих вод, придатних для зрошення. Тому для адаптації до змін клімату передбачається не лише відновити, а і забезпечити подальший сталий розвиток меліоративних мереж.

Після припинення військових дій є необхідність вжиття заходів із рекультивації земель та відновлення меліоративної мережі з гідротехнічними спорудами, щоб забезпечити ефективне водопостачання водокористувачам. Розглядається потреба в інвестуванні у 500 тис. гектарів для осушуваних та 1 млн. гектарів для зрошуваних земель. Для реалізації цього плану знадобляться всебічні дослідження, щоб оцінити, чи буде достатнім запас води для додаткових систем зрошення з урахуванням використання питної води, змін клімату, ролі приватного сектору в управлінні водопостачанням, потреби в додаткових інвестиціях у меліоративну мережу з гідротехнічними спорудами, чи призводять екологічно сталі технології зрошення до очікуваної економії води та яка сільськогосподарська продукція може бути конкурентоспроможною під час використання зрошення. Насамкінець, відновлення греблі Каховської гідроелектростанції відіграватиме вирішальну роль у майбутній доступності води та розвитку зрошуваного землеробства.

Напрямок "Кліматично орієнтоване сільське господарство"

Європейська Комісія запровадила 11 грудня 2019 р. ініціативу "Європейський зелений курс". Ця ініціатива спрямована на те, щоб ЄС став кліматично нейтральним до 2050 року і щоб Європа стала першим кліматично нейтральним континентом. Ініціатива "Європейський зелений курс" передбачає включення сталого розвитку в усі напрями політики ЄС і розмежування економічного зростання та сфери використання ресурсів.

Завданнями з реалізації цієї стратегічної цілі є забезпечення охорони природного середовища, стимулювання сільськогосподарських товаровиробників до ведення сталого тваринництва, застосування енергозберігаючих та метанопоглинаючих технологій, будівництво потужностей з виробництва біогазу (біометану), просування та підтримка органічного виробництва, використання біотехнологій, кліматично орієнтованого сільського господарства та лісового господарства для скорочення викидів парникових газів та адаптації до змін клімату, збереження та примноження біорізноманіття, вимірювання кліматичного впливу, стимулювання методів регіонального розміщення та адаптивного ведення сталого сільського господарства, зокрема сталого тваринництва, з урахуванням змін клімату, застосування вдосконалених технологій внесення добрив, розвиток відновлюваних джерел енергії, включаючи біоетанол та біометан, підтримка та стимулювання розвитку зрошення, використання малопродуктивних і деградованих земель для вирощування багаторічних біоенергетичних культур, що запобігатиме їх подальшій деградації.

Щоб адаптуватися до змін клімату та пом'якшити наслідки для ведення сільського господарства, виробники можуть застосовувати різні стратегії економії добрив, пестицидів, води та енергії. Передача знань про доступні технології та вдосконалені методи ведення сільського господарства буде мати вирішальне значення для мінімізації негативного впливу галузі сільського господарства на зміну клімату. Передбачається сприяння розвитку ринку консультаційних та дорадчих послуг, впровадженню водозберігаючих технологій.

Напрямок "Органічне виробництво"

Реформування системи управління водними ресурсами передбачає обмеження субсидування тарифів на водопостачання у сільськогосподарському виробництві, посилення відповідальності водокористувачів та підвищення ефективності водопостачання, а також експлуатації та технічного обслуговування зрошувальних систем.

Виробництво органічної продукції потребує більших витрат порівняно з традиційним виробництвом. Обмеженість фінансових ресурсів є причиною відмови від продовження здійснювати органічне виробництво, особливо для сільськогосподарських виробників, які займаються органічним рослинництвом або тваринництвом.

Серед операторів, які займаються органічним виробництвом, близько 70 відсотків становлять сільськогосподарські товаровиробники.

Механізм державної підтримки на сьогодні визначено Законом України "Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції". Водночас у зв'язку із скороченням бюджету через військову агресію Російської Федерації проти України кошти з державного бюджету за такими напрямками не виділяються.

Органічний сектор розглядається як один із важливих пріоритетів аграрної політики України.

На шляху до євроінтеграції та реалізації цілі важлива підтримка розвитку органічного виробництва як шляхом фінансування, так і вдосконалення державного регулювання у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

Законодавство України у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції гармонізоване з Регламентом Ради (ЄС) N 834/2007 від 28 червня 2007 р. про органічне виробництво та маркування органічних продуктів і про скасування Регламенту (ЄЕС) N 2092/91 та ведеться робота з його адаптації до нового Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) N 2018/848 від 30 травня 2018 р. про органічне виробництво і маркування органічних продуктів та про скасування Регламенту Ради (ЄС) N 834/2007, який набрав чинності у січні 2022 року та належна імплементація норм якого і відповідних делегованих та імплементаційних актів в законодавство України сприятимуть розвитку

українського органічного сектору, забезпечить якості органічної продукції, довіру споживачів та сприятиме євроінтеграційному процесу України.

Напрямок "Циркулярна біоекономіка"

Стратегію біоекономіки ЄС розроблено для забезпечення продовольчої безпеки та безпечності харчових продуктів, сталого управління природними ресурсами, зменшення залежності від невідновлюваних, несталих ресурсів для обмеження та адаптації до змін клімату, а також посилення європейської конкурентоспроможності та створення робочих місць. Стратегія сприяє реалізації ініціативи "Європейський зелений курс", а також інноваційним стратегіям промисловості, циркулярної біоекономіки та чистої енергії. Україна докладе максимальних зусиль для забезпечення функціонування циркулярної біоекономіки, зокрема за напрямками відновлення ресурсів, забезпечення рециклінгу та переходу до використання відновлюваних джерел енергії.

Перспективними напрямками для управління формуванням та функціонуванням циклічних ланцюгів створення вартості в аграрному секторі мають стати:

створення умов для розширення інтеграційних і технологічних зв'язків між сільгоспвиробниками та підприємствами переробної промисловості для об'єднання їх в циклічному ланцюгу створення вартості;

прискорення інноваційно-технологічного розвитку переробної промисловості та її перехід до вищих щаблів у глобальних ланцюгах створення вартості;

державна допомога впровадження ресурсоефективних, "зелених" виробництв, екологічно безпечних технологій, стимулювання переробки відходів;

перегляд та уточнення смарт-спеціалізації і цифровізації ланцюгів створення вартості в аграрному секторі, що дасть можливість покращити відстеження харчових продуктів у ланцюгу, забезпечить більш ефективне використання ресурсів.

Напрямок "Біоенергетика"

Україна має значний потенціал для виробництва енергії з біомаси. Згідно з результатами досліджень це могло б задовільнити близько 11 відсотків потреб країни в природному газі і 19 відсотків в електроенергії. Відходи та побічні продукти сільськогосподарського та харчового виробництва дешеві та доступні на місцевому рівні. Виробництво біоенергії з біомаси підвищує енергетичну безпеку країни, економить енерговитрати і приносить додатковий дохід виробникам. Водночас біомаса пом'якшує негативні наслідки сільськогосподарського виробництва за рахунок зниження рівня викидів від сільського господарства. Вигоди від скорочення викидів парникових газів оцінюються приблизно в 8,2 млн. тонн еквіваленту CO₂.

Напрямок "Запобігання утворенню відходів"

Запобігання утворенню відходів харчових продуктів - один із пріоритетних напрямів циркулярної біоекономіки, що водночас спрямований на досягнення 12-ї цілі із затверджених ООН Цілей сталого розвитку: "Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання та виробництва".

Згідно із статтею 5 Закону України від 20 червня 2022 р. N 2320-IX "Про управління відходами" передбачено такі заходи для запобігання утворенню відходів:

заохочення та підтримка сталого виробництва і споживання продукції;

заохочення проектування, виробництва та використання ресурсоефективної та більш довговічної продукції, зокрема подовження строку її використання, а також продукції, придатної до ремонту, повторного використання та модернізації;

виділення з відходів сировини, яка може бути використана повторно;

забезпечення доступності запасних частин, інструкцій з експлуатації, технічної інформації чи інших інструментів, обладнання або програмного забезпечення, що дають змогу проводити ремонт і забезпечують повторне використання продукції без зниження рівня її якості та безпечності функціонування;

зменшення обсягів утворення відходів з урахуванням впровадження найкращих доступних технологій і методів управління у процесі промислового виробництва;

зменшення вмісту небезпечних речовин у продукції відповідно до технічних регламентів;

зменшення утворення відходів, непридатних з технічних чи економічних причин до рециклінгу або інших операцій з відновлення відходів;

визначення продукції, яка є основним джерелом засмічення навколишнього природного середовища, та вжиття відповідних заходів для запобігання та зменшення утворення відходів такої продукції;

проведення інформаційних кампаній для підвищення обізнаності громадськості з питань запобігання утворенню відходів та забрудненню навколишнього природного середовища;

створення суб'єктами господарювання, органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування відповідно до компетенції та забезпечення діяльності пунктів приймання відходів продукції для ремонту та підготовки їх до повторного використання;

зменшення обсягів утворення відходів харчових продуктів у роздрібних та інших торговельних мережах, закладах громадського харчування та домогосподарствах.

Завдання 2. Запобігання втраті біорізноманіття, покращення екосистемних послуг і збереження середовищ існування та ландшафтів

Виконання завдання передбачається за такими напрямками:

біорізноманіття;

спрощена реєстрація насіння;

законодавство про генетично модифіковані організмами;

реєстрація та застосування добрив;

засоби захисту рослин.

Напрямок "Біорізноманіття"

Стратегія біорізноманіття ЄС до 2030 року є комплексним довгостроковим планом із захисту природи та припинення деградації екосистем, яка передбачає до 2030 року створити умови для відновлення біорізноманіття Європи і містить конкретні заходи та зобов'язання. Вона є основною частиною Європейської зеленої угоди.

Однією з цілей зазначеної Стратегії є розширення загальноєвропейської мережі природоохоронних територій на суші та на морі. ЄС розширить мережу природоохоронних територій (Natura 2000), забезпечуючи суворий захист зон із надзвичайно високим рівнем біорізноманіття та важливих для клімату.

Ця Стратегія також спрямована на збільшення біорізноманіття у фермерських господарствах завдяки підвищенню щільності ландшафтних особливостей та вздовж сільськогосподарських ділянок і покращення землекористування. Це може призвести до збільшення площі сільськогосподарських земель, відведених під живоплоти, ряди дерев, полезахисні лісові смуги на землях сільськогосподарського призначення, ставки або перелоги, а також до заборони розорювання постійних пасовищ та вирізання живоплотів і дерев під час сезону розмноження птахів та вирощування їх потомства.

Україна взяла на себе зобов'язання сприяти цілям збереження біорізноманіття. Завданнями з реалізації цієї стратегічної цілі є запуск інформаційно-аналітичної системи накопичення та оприлюднення екологічної інформації, належне інформування громадськості про стан якості навколишнього природного середовища, удосконалення заходів щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням, визначення зон, вразливих до (накопичення) нітратів, посилення роботи за напрямками збереження, відновлення і сталого використання торфовищ водно-болотних, лучних, степових та інших цінних екосистем, сприяння впровадженню принципів екологічно збалансованого землекористування, розроблення Стратегії з біорізноманіття до 2030 року, виконання ратифікованого Нагойського протоколу про доступ до генетичних ресурсів та справедливий і рівноправний розподіл вигоди від їх використання відповідно до Конвенції про біологічне різноманіття, створення системи центрів моніторингу біорізноманіття та ведення державних кадастрів рослинного і тваринного світу, сприяння дотриманню належної практики сівозміни, запобігання вирощуванню невеликої кількості видів рослин на великих площах угідь, підтримка рекультивації земель, пошкоджених внаслідок військових дій.

Військова агресія Російської Федерації проти України та знищення складських приміщень, де зберігалися генетичні матеріали, викликали занепокоєння щодо стану генетичних активів і ресурсів, життєво важливих для збереження природної та культурної спадщини і підтримання біорізноманіття. З метою уникнення генетичних втрат необхідно активно сприяти збереженню генетичних ресурсів рослин і тварин.

Ще одну загрозу для біорізноманіття становлять інвазійні чужорідні види, ризики яких підвищуються через зростання глобальної торгівлі та зміни клімату. В Україні розробляються та заохочуватимуться заходи щодо запобігання поширенню інвазійних видів, включаючи збереження традиційних практик землекористування, зокрема, передбачається розроблення програмного документа щодо поводження з інвазійними чужорідними видами флори і фауни в Україні до 2030 року.

Напрямок "Спрощена реєстрація насіння"

Для спрощення реєстрації насіння передбачається:

наближення законодавства України до вимог ЄС щодо правового регулювання процедур експертизи сортів рослин та їх державної реєстрації;

впровадження електронних сервісів з подачі заявок на сорти рослин, їх розгляд компетентним органом та внесення відомостей до відповідних державних реєстрів;

приведення термінології законодавства України у відповідність з міжнародними нормами;

забезпечення доступу вітчизняних сільгоспвиробників до нових сортів/гібридів для всіх сільськогосподарських культур одразу після прийняття та публікації рішення про державну реєстрацію сорту.

Напрямок "Законодавство про генетично модифіковані організми"

Для запобігання розповсюдженню насіння з генетично модифікованими організмами, яке не входить до офіційних реєстрів ЄС, законодавчі зміни передбачають приведення діяльності з генної інженерії у відповідність з положеннями ЄС.

До моменту вступу до ЄС Україна буде дотримуватися підходу, заснованого на оцінці ризиків щодо насіння з генетично модифікованими організмами, що визначає для конкретних культур потенційні ризики зараження і забороняє або дозволяє певні сорти. Для реалізації такої політики та скорочення незаконного виробництва та експорту продуктів з генетично модифікованими організмами буде посилено громадський контроль. Для деяких продуктів з меншим ризиком зараження, включно із соєю, може бути розглянуто питання про реєстрацію відповідно до суворих процедур реєстрації насіння.

Напрямок "Реєстрація та застосування добрив"

Для реєстрації та застосування добрив передбачається: усунення дублювань повноважень різних органів влади у сфері діяльності, пов'язаної з пестицидами та агрохімікатами, боротьба з контрафактними пестицидами та агрохімікатами, дотримання вимог до маркування та пакування, вдосконалення процедури ведення Державного реєстру пестицидів та агрохімікатів, удосконалення згідно з вимогами ЄС процедури постачання добрив на ринок та вимог до маркування продукції, сприяння нарощуванню виробництва та експорту біодобрив за умови, що вони відповідають вимогам законодавства в галузі охорони навколишнього природного середовища та безпеки, затвердження максимально дозволених рівнів внесення азотних добрив.

Напрямок "Засоби захисту рослин"

З метою захисту рослин Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) N 1107/2009 від 21 жовтня 2009 р. щодо введення в обіг засобів захисту рослин і про скасування директив Ради 79/117/ЄЕС і 91/414/ЄЕС передбачає розміщення засобів захисту рослин на ринках ЄС. Засоби захисту рослин мають містити принаймні одну схвалену активну речовину. Перш ніж будь-який засіб захисту рослин може бути розміщений на ринку або використаний, він повинен бути дозволений у відповідній країні ЄС. Даний Регламент встановлює правила і процедури для отримання дозволу на захист засобів рослин. Контроль за боротьбою з нелегальною і контрафактною продукцією здійснюється державами - членами ЄС.

База даних пестицидів ЄС містить детальну інформацію про засоби захисту рослин на ринках ЄС.

Законодавство України в сфері засобів захисту рослин повністю відповідатиме вимогам ЄС.

Стратегічна ціль 6. Модернізація аграрного сектору: розвиток переробки, інновації, цифровізація та обмін знаннями

Візія. Створення дієвої системи трансферу технологій та умов для впровадження сучасної технології виробництва і переробки сільськогосподарської продукції; успішна комерціалізація наукових розробок; завдяки цифровізації процесів та використанню штучного інтелекту оптимізація бізнес-процесів та підвищення ефективності використання ресурсів

Завдання 1. Сприяння розвитку переробних підприємств

Виконання завдання передбачається за напрямом "Глибока переробка як перспективний напрям для промисловості України".

В умовах обмеженого експорту української продукції приділяється максимум уваги розвитку переробної промисловості. Розвиток українського виробництва харчової продукції є безумовним пріоритетом в рамках реалізації національної стратегії з переходу від сировинної

моделі економіки до високотехнологічних галузей та збільшення доданої вартості готової продукції.

Для підвищення конкурентоспроможності вітчизняного агропромислового комплексу постає необхідність переходу аграрного сектору від експорту сировини до її максимальної глибокої переробки на місцях. Глибока переробка дуже перспективна для України, оскільки в країні є широка і різноманітна сировинна база для виробництва продукції з високою доданою вартістю. Друга причина - серйозні логістичні обмеження транспортування продукції агропромислового комплексу.

В Україні потрібно стимулювати виробництво мультипродуктивних заводів, щоб переробляти сировину на одному заводі від трьох до п'яти продуктів з високою доданою вартістю та попитом на зовнішніх та внутрішньому ринках. Перевагою таких заводів є модель безвідходного виробництва та висока рентабельність.

Завдання 2. Створення ефективної системи поширення сільськогосподарських знань та інновацій

Виконання завдання передбачається за такими напрямками:

покращення доступу до досліджень, інновацій, обміну знаннями та заохочення до їх використання та навчання;

посилення інноваційної спроможності Національної академії аграрних наук;

інтеграція досліджень, освіти та дорадництва;

підтримка послуг з розвитку сільського бізнесу та сільськогосподарських дорадчих послуг.

Напрямок "Покращення доступу до досліджень, інновацій, обміну знаннями та заохочення до їх використання та навчання"

Українська система сільськогосподарських досліджень, освіти та дорадчих послуг має підвищити ефективність, щоб відповідати потребам аграрного сектору та своєчасно реагувати на глобальні виклики. Інституційна фрагментація та обтяжливі адміністративні процедури ускладнюють розвиток сучасної системи сільськогосподарських знань та поширення інновацій. У результаті рівень прикладних досліджень і якість освіти та навчання відстають від країн ЄС. Дорадчі служби в сільському господарстві охоплюють малу кількість сільськогосподарських виробників, наукові дослідження мають недостатнє фінансування з державного бюджету за майже повної відсутності фінансування з боку бізнесу.

Вчені та інноватори в Україні потребують активної інтеграції до світової наукової аграрної спільноти, сприяння поширенню знань та інновацій, спрямованих на підвищення продуктивності та ефективності виробників сільськогосподарської продукції і переробних підприємств, запровадження дієвої системи трансферу технологій, розповсюдження сучасних технологій виробництва і переробки сільськогосподарської продукції, методів і способів організації і менеджменту в аграрному підприємстві, надання дорадчих послуг середнім і малим суб'єктам господарювання.

Підтримка створення та краще розповсюдження знань і технологій, зокрема, передбачається шляхом активної участі та використання можливостей у програмі Horizon Europe, яка є ключовою програмою ЄС для фінансування досліджень та інновацій, включно з Європейським сільськогосподарським інноваційним партнерством (EIP-AGRI). Ця програма сприяє співпраці та посилює вплив досліджень та інновацій у формуванні, підтримці та реалізації політики ЄС, одночасно вирішуючи глобальні виклики, забезпечує створення робочих місць, стимулює

економічне зростання, сприяє конкурентоспроможності та оптимізує інвестиційний вплив у зміцненому європейському дослідницькому просторі.

Механізм підтримки інновацій та обміну знаннями EIP-AGRI покращить комунікацію та співпрацю між усіма, хто заінтересований в обміні знаннями та інноваціями у сільському господарстві та сільській місцевості: виробниками, дослідниками, консультантами, групами споживачів за інтересами та іншими підприємствами та організаціями. Діяльність EIP-AGRI охоплює всі цілі спільної аграрної політики ЄС та наскрізну мету модернізації сільського господарства та сільських територій шляхом сприяння та обміну знаннями, інноваціями та цифровізації.

Напрямок "Посилення інноваційної спроможності Національної академії аграрних наук"

Станом на 1 січня 2024 р. у структурі Національної академії аграрних наук перебувало 175 установ (у тому числі в Автономній Республіці Крим - 26), підприємств та організацій, з них: бюджетних наукових установ - 84 (у тому числі національних наукових центрів - 8, інститутів - 31; госпрозрахункових державних підприємств, установ та організацій - 91 (у тому числі в Автономній Республіці Крим - 9).

Національна академія аграрних наук потребує оптимізації та реформування з урахуванням актуальних ринкових викликів та умов для забезпечення не лише посилення її ролі в економічних процесах, а і для збереження і розвитку наукового потенціалу України.

Напрямок "Інтеграція досліджень, освіти та дорадництва"

Для підвищення якості та ефективності надання консультаційних послуг передбачається об'єднати в одній мережі на основі системи сільськогосподарських знань та інновацій (AKIS) консультантів державних і приватних установ та організацій з метою надання виробникам сільськогосподарської продукції необхідного обсягу сучасної технологічної та науково-технічної інформації.

Напрямок "Підтримка надання послуг з розвитку сільського бізнесу та сільськогосподарських дорадчих послуг"

Відповідно до законодавства ЄС сільськогосподарські дорадчі служби мають інформувати виробників сільськогосподарської продукції про програми підтримки ЄС та законодавчі положення щодо охорони навколишнього природного середовища. Разом з тим забезпечується їх інтеграція для реалізації стратегічних підходів до реалізації інноваційної політики.

Українському сільському господарству не вистачає комплексної інноваційної стратегії та способу доведення інновацій до виробників сільськогосподарської продукції. Консультації в основному пов'язані з компаніями-постачальниками сировини, які надають інформацію про використання засобів захисту рослин, добрив і сільськогосподарської техніки. Станом на 1 січня 2024 р. згідно з Реєстром сільськогосподарських дорадчих служб в Україні діє 36 дорадчих служб. Підвищення якості та ефективності надання консультаційних послуг на основі AKIS сприятиме розвитку виробників сільськогосподарської продукції, особливо малих, кращому використанню природних ресурсів, диверсифікації та підвищенню продуктивності.

Завдання 3. Цифровізація

Виконання завдання передбачається за такими напрямками:

цифровізація сільського господарства;

цифрові сільськогосподарські дорадчі послуги.

Напрямок "Цифровізація сільського господарства"

У сучасному сільському господарстві застосування дистанційного цифрового моніторингу, використання комп'ютерів та інформаційних технологій, а також застосування програмного забезпечення з підтримкою штучного інтелекту можуть допомогти покращити управління господарствами та підвищити ефективність використання ресурсів. Крім моніторингу полів та посівів, цифровізація сільського господарства може допомогти оптимізувати використання добрив, насіння та пестицидів і тим самим зменшити використання хімічних речовин у сільському господарстві. Завданням є полегшення доступу до цифрового сільського господарства малим виробникам, щоб підвищити продуктивність фермерських господарств і оптимізувати використання хімікатів.

Так, Українська постійно діюча (перманентна) мережа спостережень глобальних навігаційних супутникових систем забезпечує безперервне відтворення загальноземної та європейської геодезичної систем координат і редукування результатів спостережень, координатних визначень на єдину епоху з урахуванням релятивістських ефектів припливних та інших рухів земної кори. Передбачається здійснювати подальші заходи із закупівлі та забезпечення функціонування та розвитку такої мережі та встановлення базових референтних станцій глобальних навігаційних супутникових систем.

Точне землеробство пропонує різні стратегії та інструменти, які дозволяють виробникам підвищувати родючість ґрунту та продуктивність за допомогою більш передових технологій. При точному вимірюванні і наявності даних можливо провести правильне втручання в потрібному місці і в потрібний час з високим рівнем точності відповідно до конкретних вимог окремих культур і окремих ділянок землі. Україна з її великими сільськогосподарськими угіддями ідеально підходить для того, щоб бути в авангарді цих передових технологій.

Спільна аграрна політика ЄС вимагає, щоб держави - члени ЄС створили та використовували інтегровану систему адміністрування та контролю, визначену Регламентом (ЄС) 2021/2116 Європейського Парламенту та Ради від 2 грудня 2021 р. про фінансування, управління та моніторинг спільної сільськогосподарської політики та про скасування Регламенту (ЄС) N 1306/2013, що повинна функціонувати на основі електронних баз даних та географічних інформаційних систем і забезпечувати обмін та інтеграцію даних.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. N 179 "Про затвердження Національної економічної стратегії до 2030 року" планується суттєво збільшити чисельність громадян, які користуються онлайн-сервісами для отримання адміністративних послуг, зокрема забезпечуючи інтероперабельність реєстрів, оптимізацію їх кількості, програмування і технічних параметрів, цифровізацію фітосанітарних документів та інтеграцію в міжнародну систему обміну такими документами, цифровізацію дозвільних процедур та адміністративних послуг у сфері земельних відносин, впровадження цифрових систем простежуваності продукції, переведення публічних послуг з племінної справи у тваринництві в автоматичний режим, надання електронних публічних послуг програмними засобами з використанням інформаційно-комунікаційних систем.

Необхідний розвиток цифрових технологій у тваринництві, які здійснюватимуть аналіз даних для прийняття управлінських рішень та управління виробничими процесами в тваринництві, зокрема застосування інформаційно-аналітичних систем для державного ветеринарно-санітарного контролю, технологій автоматизації і роботизації виробничих процесів в тваринництві, перспективних цифрових рішень для малого бізнесу в сфері тваринництва.

Реєстрація тварин виробниками сільськогосподарської продукції в Єдиному державному реєстрі тварин створює умови для підвищення ефективності ветеринарно-санітарного контролю та підґрунтя для виробництва безпечної і якісної харчової продукції.

Геопросторові дані необхідно пов'язувати з даними про сільськогосподарські угіддя і майнові комплекси виробників сільськогосподарської продукції.

Подальша цифровізація реєстрів та інших баз даних повинна передбачати програмне забезпечення для ефективного обміну інформацією з метою перехресної перевірки, виявлення та запобігання потенційному дублюванню з метою моніторингу. Вона також має передбачати реалізацію взаємопов'язаних програм і заходів (особливо потоків даних "район - область - країна", потоків даних "центральный орган державної влади - центральный орган державної влади"). Для збору оперативних даних в основному використовується телефонний зв'язок без використання програмного забезпечення для збору даних. Комп'ютеризовані системи збору та зберігання даних, системи машинного навчання та технології, що використовують мобільні електронні пристрої, зробили б такі реєстри більш ефективними.

Напрямок "Цифрові сільськогосподарські дорадчі послуги"

Індивідуальні консультації для фермерів можуть доповнюватися цифровими послугами, що пропонують онлайн-навчання та консультації щодо фермерських практик, доступу до фінансування та ринкових тенденцій. Наприклад, вже створено електронну платформу для аграріїв, яка пропонує цифрові консультації щодо практик сільського господарства та доступу до фінансування. На платформі фермери отримують консультації щодо фінансування та кредитування сільського господарства. Дорадники та фермери зможуть пройти електронний навчальний курс "Фінансово-кредитні ресурси для аграрної галузі", а також отримати інформацію про сучасні світові тенденції у цій сфері, отримати кваліфіковану консультацію експерта та знайти необхідні ресурси для розвитку бізнесу.

Стратегічна ціль 7. Створення умов для розвитку сільських територій

Візія. Завдяки розбудові інфраструктури, у тому числі цифрової, сільські території стають комфортним місцем для проживання та ведення бізнесу; жінки на рівних недискримінаційних умовах успішно розвивають бізнес-проекти та беруть активну участь в розвитку громад; зростає частка молодих людей, які працюють на сільських територіях

Завдання 1. Новий підхід до сільського розвитку

Виконання завдання передбачається за напрямом "Розвиток місцевих сільських територіальних громад".

Складові державної політики сільського розвитку України у попередні роки зосереджувалися передусім на підтримці (дотаціях) сільськогосподарських підприємств, фінансуванні розвитку регіональної інфраструктури, виправленні регіональних економічних диспропорцій і посиленні фінансової спроможності громад через формування територіальних громад. Зазначені напрями політики та способи розв'язання проблем недостатньо стимулюють сільський розвиток, а відтак існує потреба їх доповнення з метою задоволення потреб усього сільського населення, не обмежуючись виробниками сільськогосподарської продукції.

На основі політики децентралізації планується розробити програми розвитку сільських територій для боротьби з депопуляцією та занепадом сільських територій в Україні. Це буде вирішено за допомогою рамкової політики на основі програм сільського розвитку ЄС, що допоможе краще виявити та мобілізувати додаткові ресурси. Основна увага буде зосереджена на "місцях", а не на секторах, і на інвестиціях замість субсидій.

Покращення умов життя сільського населення та диверсифікація економічної діяльності необхідні для сприяння гармонізованому екологічному, соціальному та економічному розвитку. Доступ до сучасних засобів комунікацій та створення робочих місць сприятимуть утриманню людей у селі. Пріоритет має надаватися створенню робочих місць, особливо для жінок і

молоді, а також трудомістким ініціативам (органічне виробництво, вирощування та переробка фруктів, тваринництво, біогаз, циркулярна біоекономіка, агротуризм). Також послуги з розвитку сільського бізнесу матимуть позитивний вплив не тільки на аграрну економіку, а і на інші сфери діяльності в сільській місцевості, що полегшить доступ до фінансування та започаткування нових бізнесів, зокрема для фермерів-початківців та ветеранів війни.

Розвиток місцевих сільських територіальних громад може відігравати важливу роль в економічному розвитку та якості життя в сільській місцевості. Розуміння потреб місцевих громад і надання гнучких механізмів підтримки, що активізують і зміцнюють місцеві ініціативи та можливості самодопомоги, буде покладено в основу майбутніх заходів підтримки Програми обміну та партнерства сільських громадських організацій, сільських органів місцевого самоврядування та асоціацій фермерів в Україні з державами - членами ЄС, які можуть допомогти підготувати конкретні плани підтримки.

Завдання 2. Сприяння підтримки фермерів-початківців

Виконання завдання передбачається за напрямом "Формування умов для започаткування бізнесу на селі".

Підвищення рівня знань, необхідних для ведення сучасного фермерського бізнесу, є важливим для всіх фермерів, особливо для фермерів-початківців. Консультаційні послуги з питань сільського господарства мають вирішальне значення у наданні допомоги фермерам-початківцям у розвитку життєздатного фермерського бізнесу.

В Україні демографія фермерів складається з двох типів залучених виробників: членів домогосподарств і найманих працівників. За даними Держстату, в Україні середній вік голови домогосподарства у сільській місцевості у 2021 році становив 62 роки для жінок та 57 для чоловіків.

На початок 2022 року у сільському, лісовому та рибному господарствах було зайнято 2,7 млн. осіб, або 17,2 відсотка загальної кількості зайнятих в економіці при майже рівних частках чоловіків і жінок.

Завданнями з реалізації цієї стратегічної цілі є сприяння формуванню кредитної історії фермерів-початківців, доступ до кредитних гарантій, знань і досвіду, пряма підтримка новостворених фермерських господарств та фермерів-початківців, покращення доступу до кредитів для новостворених сімейних фермерських господарств, якими керують власники віком до 35 років.

Особливу увагу слід приділити ветеранам війни, які, можливо, бажатимуть і зможуть працювати та інвестувати в сільське господарство. Вони повинні мати пільговий доступ до державних програм.

Завдання 3. Гендерна рівність

Виконання завдання передбачається за напрямом "Покращення гендерної ситуації".

Жінки відіграють важливу роль у розвитку сільських територіальних громад. Проте їх ключова роль надто часто не помітна, не визнається, тому сільські жінки продовжують стикатися з більшими труднощами, ніж чоловіки, під час отримання та збереження стабільної роботи та участі в процесах прийняття рішень.

Україна поставила за мету покращити ситуацію завдяки підтримці розвитку жіночого підприємництва, залучити жінок до процесу прийняття рішень та забезпечити доступ до необхідних послуг у сільській місцевості, сприяти зайнятості, зростанню, представництву в

процесах прийняття рішень, участі в сільськогосподарському бізнесі, соціальному залученню та місцевому розвитку.

Очікувані результати

Реалізація Стратегії передбачає досягнення індикаторів, які дадуть змогу оцінити результати реалізації державної політики у сфері розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні.

Назва показника	Одиниця виміру	Базове значення (рік)	Рік (2025)		Рік (2026)	
			сценарій 1	сценарій 2	сценарій 1	сценарій 2
Стратегічна ціль 1. Формування державної політики розвитку сільського господарства та (інституційна спроможність)						
Частка господарств, що взяли участь у програмах державної аграрної підтримки	відсотків	близько 11 (2023 рік) близько 51 (2022 рік)	близько 30		близько 40	
Частка господарств, що взяли участь у програмах міжнародної технічної допомоги, всього	відсотків	близько 25 (2024 рік)	близько 30		близько 40	
у тому числі ЄС	відсотків	близько 90 (2024 рік)	близько 90		близько 90	
Стратегічна ціль 2. Задоволення суспільних потреб у високоякісних, поживних і безпечних : забезпечення продовольчої безпеки						
Частка споживчих витрат на продукти харчування та безалкогольні напої у структурі сукупних витрат домогосподарств	відсотків	53,8 (оцінка) (2024 рік) 45,9 (2021 рік)	53,1	51,5	2,7	9,1
Диференціація споживання м'яса та м'ясопродуктів залежно від розміру середньодушових еквівалентних загальних доходів	разів	2 (припущення) (2024 рік) 2 (2021 рік)	2	2	2	2
Диференціація споживання молочних продуктів залежно від розміру середньодушових	разів	2,2 (припущення) (2024 рік) 2,2 (2021 рік)	2,2	2,2	2,2	2,2

еквівалентних загальних доходів						
Диференціація споживання фруктів та ягід залежно від розміру середньодушових еквівалентних загальних доходів	разів	2,6 (припущення) (2024 рік) 2,6 (2021 рік)	2,6	2,6	2,6	2,6

Стратегічна ціль 3. Забезпечення стійкості сільськогосподарського сектору, підтримка сп виробників та підвищення їх конкурентоспроможності

Продуктивність праці в сільському господарств	тис. доларів США на одного зайнятого	18,6 (2021 рік)	19,5		21	
Частка підприємств, які одержали прибуток:						
сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	відсотків	78,5 (2023 рік)	83		88	
тваринництво	відсотків	72,4 (2023 рік)	73		78	
виробництво харчових продуктів	відсотків	72,3 (2023 рік)	73		75	

Стратегічна ціль 4. Ефективне використання земель, їх розмінування, проведення зем

Частка повернутих в обробіток у загальній площі недоступних земель станом на травень - червень 2024 року	відсотків		2,9		5,8	
Частка сільськогосподарських земель в обігу	відсотків	0,6 (2024 рік)	0,64		0,69	0,76
Площа державних та комунальних сільськогосподарських земель, переданих в оренду через Prozorro. Продажі.	тис. гектарів	69 (2024 рік)	74		79	

Стратегічна ціль 5. Кліматично орієнтоване сільське господарство: пом'якшення наслідків змі

них						
Частка сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом у загальній площі сільськогосподарських угідь	відсотків	0,6 (2022 рік)	0,6	0,65	0,6	0,7
Обсяг використаних або перероблених відходів сільського господарства	відсотків	23 (2020 рік)	41,5		45,2	
Обсяг використаних або перероблених відходів харчової промисловості, визначених як "bio-waste" Директивою ЄС 2008/98/ЄС про відходи та про скасування деяких директив	відсотків	79 (2020 рік)	79		80	
Стратегічна ціль 6. Модернізація аграрного сектору: розвиток переробки, інновації, цифрові						
Частка капітальних інвестицій у нематеріальні активи у сільському, лісовому, рибному господарстві у загальному обсязі капітальних інвестицій відповідного виду економічної діяльності	відсотків	2,1 (2022 рік) (у середньому по економіці 5,9)	2,1		3	
Частка капітальних інвестицій у нематеріальні активи у виробництві харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів у загальному обсязі капітальних інвестицій відповідного виду економічної діяльності	відсотків	3 (2022 рік) (у середньому по економіці 5,9)	2,1		3	
Обсяги переробленої сільськогосподарської сировини	млн. тонн на рік	20,1	20,1		22	

Стратегічна ціль 7. Створення умов для розвитку сільських територій

Рівень зайнятості населення віком 15 - 70 років у сільській місцевості	відсотків	53,6 (2021 рік)	54,4	54,4	54,4	56,6
Диференціація середньої заробітної плати у міській місцевості порівняно із сільською місцевістю	разів	1,5 (2021 рік)	1,5	1,5	1,5	1,48

Досягнути визначених цією Стратегією цілей передбачається двома етапами.

Перший етап (2025 - 2027 роки) передбачає:

виконання операційного плану реалізації у 2025 - 2027 роках Стратегії;

розроблення, погодження та прийняття основних нормативно-правових актів, необхідних для реалізації Стратегії, гармонізованих з вимогами ЄС, зокрема для створення та організації роботи органів, що забезпечують інституційну спроможність залучення аграрного сектору України до реалізації Спільної аграрної політики ЄС;

створення та організацію роботи органів, що забезпечують інституційну спроможність залучення аграрного сектору України до реалізації Спільної аграрної політики ЄС;

розроблення операційного плану реалізації у 2028 - 2030 роках Стратегії.

Другий етап (2028 - 2030 роки) передбачає:

проведення комплексного аналізу стану сільського господарства;

оцінювання реалізації Стратегії, зокрема шляхом аналізу ефективності діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо реалізації Стратегії, аналізу досягнення очікуваних результатів, визначених Стратегією;

розроблення відповідно до вимог законодавства ЄС стратегічного плану щодо подальшого розвитку сільського господарства із визначенням цілей, завдань та очікуваних результатів на наступний період.

Порядок реалізації та оцінка виконання Стратегії

Метою розроблення та реалізації Стратегії є підготовка аграрного сектору до вступу України в ЄС, забезпечення сталого розвитку сільського господарства і сільських територій та створення сприятливих умов для досягнення стратегічних цілей щодо формування конкурентоспроможного, стійкого та диверсифікованого аграрного сектору (сільське господарство і переробна промисловість), що забезпечує довгострокову продовольчу безпеку, посилення охорони навколишнього природного середовища, включаючи біорізноманіття, пом'якшення наслідків змін клімату, зміцнення соціально-економічної структури сільських територій. Стратегію передбачається реалізувати до 2030 року.

Моніторинг та оцінка результатів реалізації Стратегії проводиться Мінагрополітики, іншими центральними органами виконавчої влади за участю інститутів громадянського суспільства та міжнародних організацій.

З метою реалізації Стратегії затверджується операційний план заходів, який містить чіткі та послідовні заходи, спрямовані на виконання завдань стратегічних цілей Стратегії з метою комплексного розвитку сільського господарства та сільських територій.

У рамках проведення моніторингу передбачається підготовка та оприлюднення щорічного звіту про стан виконання операційного плану заходів з реалізації Стратегії.

Фінансове забезпечення реалізації Стратегії

Фінансування заходів в рамках реалізації Стратегії передбачається здійснювати за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, фінансової (кредитної та грантової) підтримки міжнародних партнерів з розвитку, міжнародних фінансових організацій, фінансової підтримки з бюджету ЄС через Ukrainian Facility, фінансової допомоги в рамках Ініціативи на підтримку стійкості аграрного сектору України AGRI - Україна (Agriculture Resilience Initiative), а також інших джерел, не заборонених законодавством.

Обсяг фінансування, матеріально-технічних і трудових ресурсів, необхідних для реалізації Стратегії, визначається щороку з урахуванням можливостей державного бюджету.

ЗАТВЕРДЖЕНО
розпорядженням Кабінету Міністрів
України
від 15 листопада 2024 р. N 1163-р

ОПЕРАЦІЙНИЙ ПЛАН

заходів з реалізації у 2025 - 2027 роках Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року

Найменування заходу	Відповідальні за виконання	Строк виконання	Індикатор виконання
1. Удосконалення обліку сільськогосподарських підприємств шляхом внесення їх до модернізованого Державного аграрного реєстру та впровадження нової системи надання державної підтримки	Мінагрополітики	I квартал 2026 року	80 відсотків державної підтримки надійшло до сільськогосподарських підприємств через Державний аграрний реєстр
2. Покращення інституційної та адміністративної структури Мінагрополітики, а саме розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо організаційних засад здійснення підтримки в аграрному секторі	- " -	IV квартал 2024 року	подано на розгляд Верховної Ради України відповідний законопроект
3. Забезпечення своєчасної та цільової виплати підтримки сільськогосподарським виробникам	Мінагрополітики Мінфін	IV квартал 2027 року	утворено виплатну агенцію на базі Українського державного фонду

			підтримки фермерських господарств
4. Підвищення ефективності програм державної підтримки	Мінагрополітики Мінфін	I квартал 2027 року	створено систему контролю даних за принципом IACS
5. Покращення процесу прогнозування та оцінки впливу державної політики на розвиток сільського господарства	Мінагрополітики	- " -	створено систему обліку даних сільськогосподарських підприємств за принципом Farm Sustainability Data Network (FSDN)
6. Підтримка стійкості та конкурентоспроможності сільськогосподарських виробників	Мінагрополітики Мінінфраструктури Мінфін	II квартал 2026 року	впроваджено два типи державної підтримки в сільському господарстві: ринкові заходи та заходи прямої підтримки; структурні заходи та заходи щодо розвитку сільських територій
7. Сприяння розвитку сільськогосподарських та переробних підприємств, а саме надання дозволу аграріям самостійно будувати лінійні об'єкти до віддалених потужностей, малим системам розподілу приєднувати побутових споживачів, зобов'язати ОЕСР публікувати в Інтернеті дані про вільну потужність	Міненерго	IV квартал 2026 року	спрощено процедуру підключення до інженерних мереж
8. Оновлення Стратегії розвитку експорту продукції сільського господарства, харчової та переробної промисловості України на період до 2031 року з метою сприяння підвищенню рівня просування української продукції на світові ринки	Мінагрополітики Мінекономіки МЗС	II квартал 2027 року	прийнято відповідне розпорядження Кабінету Міністрів України
9. Забезпечення розвитку відкритого та прозорого ринку землі, що належним чином функціонує	Держгеокадастр Мінагрополітики	I квартал 2025 року	введено в експлуатацію автоматизовану систему публічного моніторингу

			земельних відносин, яка функціонує в рамках ведення Державного земельного кадастру введено в дію геоінформаційну систему масової оцінки земель, яка функціонує у складі програмного забезпечення Державного земельного кадастру
10. Забезпечення розвитку іригаційного комплексу для підвищення стійкості сектору до зміни клімату, а саме розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України довгострокового плану розвитку іригаційного комплексу для підвищення стійкості сектору до змін клімату	Держрибагентство Мінагрополітики	- " -	прийнято відповідне розпорядження Кабінету Міністрів України
11. Підвищення якості та ефективності надання консультаційних послуг через створення спільної мережі на основі Системи сільськогосподарських знань та інновацій (AKIS)	Мінагрополітики	III квартал 2026 року	консультанти державних та приватних установ і організацій у сфері сільського господарства мають доступ до спільної мережі на основі Системи сільськогосподарських знань та інновацій (AKIS)
12. Розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України програмного документа щодо створення умов для розвитку сільських територій з урахуванням принципів LEADER	Мінагрополітики	IV квартал 2025 року	прийнято відповідне розпорядження Кабінету Міністрів України
13. Створення умов для провадження наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності, забезпечення доступу до результатів такої діяльності	МОН Мінагрополітики Національний фонд досліджень України	II квартал 2027 року	розширено перелік моделей фінансування наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних) розробок та інновацій, у тому числі шляхом

			співфінансування з боку держави та бізнесу забезпечено доступ до результатів наукових досліджень, виконаних за бюджетні кошти
14. Утворення міжвідомчої робочої групи з проведення аналізу та деталізації операційного плану заходів з реалізації у 2025 - 2027 роках Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року	Мінагрополітики міністерства інші центральні органи виконавчої влади міжнародні організації (за згодою) громадські організації (за згодою)	протягом двох тижнів з дня схвалення Стратегії	затверджено наказом Мінагрополітики склад робочої групи
15. Проведення стратегічних сесій щодо аналізу та деталізації плану заходів з реалізації у 2025 - 2027 роках Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року	- " -	протягом трьох місяців з дня схвалення Стратегії	проведено не менше семи стратегічних сесій
16. Розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України проекту розпорядження про внесення змін до операційного плану заходів з реалізації у 2025 - 2027 роках Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року	Мінагрополітики міністерства інші центральні органи виконавчої влади обласні, Київська міська державні адміністрації (військові адміністрації) міжнародні організації (за згодою) громадські організації (за згодою)	протягом чотирьох місяців з дня схвалення Стратегії	прийнято відповідне розпорядження Кабінету Міністрів України
17. Проведення оцінки результатів реалізації Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та підготовка звіту	Мінагрополітики	щороку до 1 березня	подано Кабінетові Міністрів України звіт про стан реалізації Стратегії
18. Розроблення та затвердження	Мінагрополітики	грудень	прийнято відповідне

операційного плану заходів з реалізації у 2028 - 2030 роках Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року	міністерства інші центральні органи виконавчої влади обласні, Київська міська державні адміністрації (військові адміністрації) міжнародні організації (за згодою) громадські організації (за згодою)	2027 року	розпорядження Кабінету Міністрів України
--	---	-----------	--
